

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

דברי הדרכה לתלמידי הישיבה

פתיחה נח תשב"ה (חלק א)

חלק הדרוש השייך לפרשת השבוע

מַבַּל הַבְּהֵמָה הַמְּהוּרָה תִּקַּח לָךְ שִׁבְעָה שִׁבְעָה

- למה הוצרך נח הן לידיעת התורה, והן לסימן קליטת התיבה •
- ביאור הא דעוף טהור נאכל במסורת • ביאור הגמרא בענין תְּנַגּוּלָּתָא
- דאָנאָם שמקודם אמרו חכמים שהוא טהור ולבסוף שהוא טמא •
- רמב"ן: החיות נשתנה מכעם מכח החמאים של בני אדם, להיות דורסות וטורפות • אור החיים הק': ג' טעמים על מה שלאחר יציאת התיבה הותר לאכול בשר • דור המבול לא נתרדרדו בפעם אחת, אלא בירידה אחר ירידה • לעתיד יהיה הארץ טהור, וכן בזמן התיבה היה טהור • הטעם שהודרו נח להקריב קרבנות מִיָּד • אר"י הק': בשעת העקידה נכנס גשמתו של יצחק בהאיל • האדם כולל כל הנבראים, וכפי הנהגתו נשפעים כולם •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ג לפ"ק



KolSatmar.com

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישראלי לא יעשו עוול (מפוזר: ק"מ) ובבר נאמר ואל תשכן באהליו עוול (מפוזר: ק"מ)

צו מנדב זיין לרגל א שמחה אדער א יאָרצייט וכדומה רופט: 1-718-388-5519

לשון קדשו - קונטרס רנז

קול אוצר יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16→1-225.1

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

לשון קדשו צענטראלע נומער:

929-522-1515

דרוק 1 צו הערן די רעקארדינגס: דערנאך **257**
פאר הערות דרוק 3

צו מנדב זיין דורכ'ן טעלעפאן (דאָנערי): **845-366-2793 #1700**

• מזל טוב •

הר"ר יהושע חיים שווארטץ הי"ו
לרגל נישואי בתו עב"ג חתן יחיאל מיכל נ"י
בן הר"ר אליעזר דוד גאלדבערגער הי"ו

הרב שמעון קליין שליט"א
לרגל אירוסיו בנו חתן יוסף נ"י
עב"ג בת הרב יודא נתנאל גראס שליט"א

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת וקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• יהם יעלו לזכרון •

הרה"ח הנודע, לימד דרדקי במחנה לאנדסבערג,
והזויר שיענו אמן יהא שמיה רבא בקול רם,
רבק רביה"ק זי"ע ופעל למוסדותיו באיסט סייד
רבי יוסף ב"ר שמואל דוד ז"ל סאקס
נפטר י' חשון תשע"א לפ"ק
וונתו מרת מלכת ב"ר יחיאל אלטער הלוי ז"ל
נפמרה כ"א תמוז תשנ"ד לפ"ק

לע"נ הר"ר קלונימוס (קלמן) ב"ר מרדכי אהרן ז"ל



KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בפרשת נח

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ, נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ, אֶת הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ. עַר רַעֲכַנְט אוֹרִיס דִּי אֵלֶּע עֲנִינִים וּוָאָס ס'הָאָט פֿאַסִירט מִיטן דּוֹר הַמַּבּוּל [במה שחטאו, און וואָס] דער בורא כל עולמים האָט אים געהייסן אַריינגעמען אין די תיבה מִכָּל הַחַי וּמִכָּל בֶּשָׂר, און נאָכדעם וּוָאָס ס'איז געשען [מה שנענשו דור המבול, וימח את כל היקום, און וואָס] ס'איז אויפגעשטעלט געוואָרן דערנאָך אַ נִיעַ וועלט, דורך נח וּבָנָיו.

ב

קושיא א

במדרש מביא לכאן הפסוק הַפּוֹךְ רְשָׁעִים וְאִינָם, זה דור המבול, ובית צדיקים יִעֲמֹד, זה נח ובניו דער מדרש זאָגט*, אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ, זה שאמר הכתוב (משלי יב, ז) הַפּוֹךְ רְשָׁעִים וְאִינָם וּבֵית צַדִּיקִים יִעֲמֹד, הַפּוֹךְ רְשָׁעִים וְאִינָם זה דור המבול, ובית צדיקים יִעֲמֹד זה נח ובניו.

ג

ויש להבין מה בא להשמיענו בזה, יותר מהמבואר כאן בפסוק (א) ברויך מען פאַרשטיין דעם לשון הַפּוֹךְ רְשָׁעִים וְאִינָם, [מה בא להשמיענו בזה]. נו אודאי איז דאָ געווען הַפּוֹךְ, מ'שמועסט דאָך פון דור המבול, שטייט דאָך די גאַנצע פרשה דאָ [מה שנעשה עמהם], די גאַנצע פרשה שמועסט דאָך פון דעם. און דעם אַז נח ובניו זענען געבליבן ווייסט מען דאָך [אויך], דאָס שטייט דאָך אויכעט. [וואס כן צריך ביאור] וואָס איז ער עפעס דאָ מְחַדֵּשׁ. וואָס איז דער מדרש דאָ מְחַדֵּשׁ [מיט דעם] וואָס ער ברענגט צי דעם פסוק הַפּוֹךְ רְשָׁעִים אויפן דור המבול.

ד

קושיא ב

וגם להבין לשון "הפיכה" דייקא (ב) און וואָס איז דעם לשון "הפוך" [דייקא].

ה

קושיא ג

מכל הבהמה הטהורה, פירש"י העתידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה מכל הבהמה הטהורה תקח לָךְ שְׁבִעָה שְׁבִעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ [ומן הבהמה אשר לא טהרה הוא שנים איש ואשתו. גם מעוף השמים שְׁבִעָה שְׁבִעָה זָכָר וּנְקֵבָה] לַחַיִּים זָרַע עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ. זאָגט רש"י, מכל הבהמה הטהורה תקח לָךְ, פון די טהורים [העתידים להיות טהורה לישראל], מִכָּאן שְׁלֵמֹד נח תורה, פון דאָנעט איז געדרינגען אַז נח האָט געלערנט תורה, [און דורכדעם] האָט ער געוואוסט וועלעכעס איז טהורים, און וועלעכעס איז טמאים.

* בבראשית רבה (ל, א): אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נח איש צדיק תמים, הדא הוא דכתיב (משלי יב, כה) כְּעֹבֵר סוּפָה וְאִין רָשָׁע וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם. כְּעֹבֵר סוּפָה וְאִין רָשָׁע, זה דור המבול, וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם זה נח. הַפּוֹךְ רְשָׁעִים וְאִינָם וּבֵית צַדִּיקִים יִעֲמֹד (שם יב, ז), הַפּוֹךְ רְשָׁעִים וְאִינָם זה דור המבול, ובית צדיקים יִעֲמֹד זה נח, הדא הוא דכתיב אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ.



1

הוקשה המזרחי, דהלא בגמרא מבואר דידע זה נח ממה שהעבירן לפני התיבה, וכל שהתיבה קולטתו ידע שהיא טהורה. ולמה לא נקט רש"י בדרך הגמרא

ג) פרעגט דער מזרחי, פארוואס האָט ער איבערגעלאָזט דעם דרך פון די גמרא. די גמרא זאָגט אין זבחים¹, טהורין וטמאין מנא ידע, אלא שהעבירם לפני התיבה, וכל שהתיבה קולטתו דאָס איז געווען טהורין, און דאָס איבעריגע האָט די תיבה נישט קולט געווען.

[און] דאָרט זענען גאָר מחולק רב חסדא [מיט רבי אבהו], רבי אבהו זאָגט מאַליהן הֵן בָּאִים. [אבל לכולי עלמא לא אמרו בשביל שלמד נח תורה].

[וצריך ביאור] פארוואס האָט ער [ברש"י] געזוכט אַ נייעם דָּרָךְ [ולא סגי ליה במה שהיה לו המבחן במה שהתיבה קולטתו].

2

פלאַגן זיך אַלע מפרשים [אויף דעם].

דער גור אריה וויל זאָגן² [כעין דברי מהרש"א דלהלן, דסוף סוף כיון דכתיב "הטהורה" בודאי למד נח תורה, דאם לא כן איך שיך לומר "הטהורה", הא לא ידע כלל מן הטהורים ומן הטמאים].

² ברש"י (ז, ב): הטהורה. העתידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה: שְׁבַעָה שְׁבַעָה. כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו.

³ בפ' המזרחי (סז): למדנו שלמד נח תורה. דאם לא כן מנא ידע, טהורין וטמאין בההיא שעתא מי הוו. אבל בזבחים (קטז) פרק פרת חטאת תירצו בזה, אמר רב חסדא, העבירום לפני התיבה וכל שהתיבה קולטתו טהור. ורבי אבהו אמר, 'הבאים' כתיב, שבאו מאליהן. ○ ולא ידעתי למה הבינו דברי התלמוד, ומפס דרך אחרת.

⁴ דאיתא בגמרא זבחים (קטז): תניא עד שלא הוקם המשכן הבמות מותרות, ועבודה בכורות, והכל כשירין להקריב, בהמה חיה ועוף, זכרים ונקבות, תמימין ובעלי מומין, טהורין אבל לא טמאין, והכל קרבו עולות וכו'. ○ אמר מר הכל כשירין להקריב, מנא הני מילי, אמר רב הונא דאמר קרא ויִבֶּן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר, בהמה כמשמעו, חיה בכלל בהמה וכו'. ○ טהורין אבל לא טמאין. ומי הוו טמאין וטהורין בההיא שעתא [פירש"י: הרי לא ניתנה תורה], אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מאותן שלא נעבדה בהן עבירה [ולגירסת השיטה מקובצת והמהרש"א צ"ל "מאותן שעתידין ליטהר", ועיין בזה להלן]. מנא הוו ידעי, כדרב חסדא, דאמר רב חסדא העבירן לפני התיבה, כל שהתיבה קולטתן בידוע שהוא טהור, אין התיבה קולטתן בידוע שהן טמאין. רבי אבהו אמר, אמר קרא והבאים זכר ונקבה, הבאין מאליהן [וכל אותן שבאו אל התיבה מאליהן באו, ובהן הכיר, אותם שבאו שבעה שבעה ידע שהן טהורין, ושכאו שנים שנים שהן טמאין].

וכן הוא בגמרא סנהדרין (קק): מכל הבהמה הטהורה תקח לך שְׁבַעָה שְׁבַעָה איש ואשתו, אישות לבהמה מי אית לה, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאותם שלא נעבדה בהם עבירה. מנא ידע, אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה, כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה, וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בה עבירה. רבי אבהו אמר, מאותן הבאין מאליהן.

⁵ בגור אריה (שז): למדנו שלמד נח תורה. דאם לא כן מנא ידע. ואין לומר שמאליהן באו וכל שהתיבה קולטת הכנים בה, דזה אין לומר אלא דוקא גבי "למינהו" (ז, ב), שלא היתה התיבה קולטת דבר שהשחית את דרכו, לפי שלא היה ראוי כלל לתיבה. אבל בעופות טהורות שצויה הקב"ה ליקח שבעה, קשיא מנא ידע, שמא טמאים הם, ולא היתה התיבה דוחה, שהרי כולם ראויים אל התיבה. ואין סברא לומר שמפני שהיו קודם שנים מן הטמאים בתיבה, היתה התיבה דוחה הנשואים, דמאי שנא האחרונים מן הראשונים, ולא היתה דוחה את אחת מהם, ולפיכך צריך לומר שלמד נח תורה. ○ אבל בזבחים (קטז) תירצו בזה גם כן כמו שתירצו אצל "למינהו", שהעבירם לפני התיבה וכל שהתיבה קולטתו הכנים בה. וסבירא גס כן שהיה נח מכניס אחד אחד, וכיון שהיו בתיבה שנים מן הטמאים לא היה התיבה קולטת אחרים. אי נמי שלא היה נמצא בעולם שלא השחיתו דרכם רק שנים מכל מין, וזה נראה. ○ וקשה לפי זה למה דחה רש"י דברי סתם התלמוד. ○ ויראה לומר דודאי כיון דכתיב "הטהורה" בודאי למד נח תורה, דאם לא כן איך שיך לומר "הטהורה", הא לא ידע כלל מן הטהורים ומן הטמאים, אלא על כרחך שלמד נח תורה. והא דפריך בפרק פרת חטאת (זבחים סז) 'מנא ידע', דאף על גב שלמד נח תורה לא אפשר לו להכיר אותם, שלא היה קניגי ובלטיטרא [שם הבקי בצידת חיות] להכיר אותם. והא דאמר בפרק ד' מיתות (סנהדרין נט) גוי שלמד תורה חייב מיתה, היינו שנתנה תורה לישראל, כדמוכח התם משום שהיא מאורסה לישראל, אבל קודם מתן תורה יש לו ללמוד שפיר.



ח

תירון מהרש"א - על קושיא ג

ובמהרש"א מתיר, דלא בא רש"י לפרש מנא ידע, אלא משום דאם לא היה לומר תורה, לא היה מבין החילוק בין טהורה לטמאה, ולא היה ידע מאי קאמר ליה הטהורה תקח לך ז' ו' והטמאה ב' ב'.

דער מהרש"א זאגט גאר פשוט.

וואָרן לעולם פרעגט ער דאָך, רש"י אליין איז זיך סותר, [שהרין] פריער' ברענגט רש"י אליין דעם מאמר כל שהתיבה קולטתו, און דאָ זאָגט ער מכאן שלמד נח תורה. [וקשה דאם] אַז ס'איז געווען וועגן דעם מִבְּחֵן [וואָס ער האָט געהאַט פון דעם] וואָס די תיבה האָט קולט געווען, דאָרף מען דאָך נישט זאָגן שלמד תורה.

[נאָר] דער מהרש"א זאָגט אַז לעולם טאָקע די תיבה האָט קולט געווען, - דער מהרש"א אין זבחים, - נאָר ווען ער העט נישט גיווען געלערנט קיין תורה, העט ער נישט גיווען געוואוסט 'וואָס' איז דאָס, פאָרוואָס איז 'דעס' זיבן [שקלטת התיבה] און 'דעס' איז צוויי, [ולא היה יודע שזהו עבור כן] דעס איז טהור, [שהרין] ער העט דאָך נישט גיווען געוואוסט וואָס הייסט טהור און וואָס הייסט טמא, העט ער נישט גיווען פאַרשטאַנען דאָס ענין.

אַזוי זאָגט דער מהרש"א.

ט

קושיית הישמח משה - על תירון מהרש"א

אמנם בישמח משה הקשה על זה, דעדיין קשה להפוך, דאם למד תורה וידע הטהורים והטמאים, אם כן למה הוצרך עוד להמבחן של קליטת התיבה

[אַבער] דער ישמח משה פרעגט¹ [דערויף, דעדיין קשה] ממה נפשך, האָט ער ווידער געלערנט תורה, און ער האָט געוואוסט [וועלכעס איז טהור, אם כן] האָט מען דאָך נישט געדאַרפט האָבן [דעם מבחן פון כל] שהתיבה קולטתו.

¹ במהרש"א (זבחים סו): אמר רשב"ג מאותן שלא נעבדה בהן עבירה. לא גרסינן ליה, דלא שייך הכא, אלא בפרק חלק (פנהדרין סו) גרסינן ליה אהא [דקאמר] איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה, אמר רשב"ג מאותן שלא וכו'. אלא דהכי גרסינן הכא, מאותן שעתידין ליטהר, מנל, וקאמר 'כדרב' חסדא [בכ"ף] וכו', משום דעיקר מלחיה דרב חסדא ורבי אבהו בפרק חלק נאמרה אהא דשלא נעבדה בהן עבירה, משום הכי קאמר הכא 'כדרב' חסדא ורבי אבהו שאמרו בענין שלא נעבדה בהן עבירה, הכי נמי נימא לענין טהורה וטמאה. וידע כי רש"י בחומש פירש הטהורה, העתידה להיות טהורה לישראל, מלמד שלמד נח תורה, עכ"ל. וכתב הרא"ם וכו' [כדהובא לעיל כל לשון הרא"ם] עכ"ל. ובחזקוני כתב בזה ב' תירוצים, ואינן מחזורין, דמ"ש בתירון קמא שסוגיא דזבחים לא איירי בטמאים וטהורים ממש, אלא בטהורים וטמאים דערוה, לא משמע מתוך הסוגיא. והתירון שני שכתב לחלק בין עופות טהורים לבהמות טהורות, הן דברי נביאות. ואיך שיהיה קשה, כיון דרש"י ז"ל בחומש (ו, כ) פירש דלענין נעבדה בהם עבירה ידע בקליטת התיבה ובביאתם מאליהן, למה לא נאמר כן לענין טמאה וטהורה, דכל שקלטו שבעה שבעה הן טהורין, וכל שקלטו ב' הם טמאים, וכן לענין ביאה מאליהן. וועל כן הנראה מה שפירש"י מלמד שלמד נח תורה, לאו משום דאי לאו הכי תקשי מנא הוה ידע, כמו שהבינו הרא"ם והחזקוני, דהא ודאי ידע בקליטת התיבה כדרב חסדא, או בביאה מאליהן כר' אבהו. ולא הוצרך רש"י בחומש להזכיר זה פה (ו, כ), דכיון דכבר פירש כן (ו, כ) לענין נעבדה בהם עבירה, ממילא נימא הכי לענין טמאה וטהורה. ומה שהוצרך לומר דלמד נח תורה, משום דלגבי בני נח לא שייך טהורה וטמאה, אלא לגבי ישראל לעתיד, ואי לא הוה למד נח תורה לא הוה ידע מאי קאמר ליה הטהורה תקח לך ז' ו' ובטמאה ב' ב', דלגבי נח כולם שוים הם, אלא ידע זה, שלמד תורה, שתהיה טמאה וטהורה לישראל לעתיד. ודוק כי הדברים ברורים הם למבין.

² ברש"י (ו, כ): מִהָעוֹף לְמִיָּהוּ. אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם. ומאליהם באו, וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה.

³ בישמח משה בפרשתן: מכל הבהמה הטהורה וכו'. פירש"י וכו' שלמד נח תורה. ותמה הרא"ם ז"ל למה שבק דרך הגמרא וכו' עיין שם. והניח בקושיא. ולכאורה היא קושיא עצומה מאד, דאיך יתכן שיהיה בהעלם ממאור עינינו רש"י ז"ל גמרא מפורשת. וברורין נמוכרחין מהגמרא ההיא עצמה, דהא קשה



י

תירון בעלי התוספות – על קושיא ג

הסימן דקליטת התיבה הוצרך כדי לידע אותן שלא נעבדה בהם עבירה, אבל על מהוירים וטמאים ידע ממה שלמד תורה דער אָמַת, די קשיא שטייט נאָך לעולם אין די בעלי התוספות^ט, פאַרוואָס דאַרף איך זאָגן שלמד [נח תורה]. ער ברענגט אויך [אז] רש"י זאָגט שלמד נח תורה. ענטפערט די בעלי התוספות, אַז דער שהתיבה קולטתו איז נאָר געווען [אויף דעם, צו וויסן] אַז שלא נעבדה בו עבירה. און אויף טמאים וטהורים [לישראל לאכילה] האָט ער געלערנט [תורה, ומשם ידע ענין] טמא וטהור^י.

יא

אין די גמרא [אליין בזבחים] איז דאָ גירסות לעולם^א, [דשאלת 'מנא ידע' קאי על ענין] שעתידיה להיות טהורה לישראל.

יב

מה שעדיין קשה – לתירון בעלי התוספות

אבל סוף סוף קשה למה נימא הוצרך לב' הבחנות נפרדות, והלא כיון למעשה אירע שם נס דקליטת התיבה עבור ידיעת שלא נעבדה בו עבירה, אם כן כבר היה יכול לידע מזה גם ידיעת המהוירים והטמאים, ואכתי אין הכרח שלמד נח תורה אבער דער אָמַת, ס'איז נאָך אַלץ שווער צו פאַרשטיין, פאַרוואָס האָט מען געברויכט האָבן צוויי הבחנות.

[דכמו כן יש להקשות לעומת זה, דמכיון] אַז ס'איז שוין געווען די הבחנה [פון שהתיבה קולטתן], פאַרוואָס דאַרף איך דאָס צוטיילן, אויף 'דעם' [שלא נעבדה בו עבירה] איז

בגמרא הנ"ל טובא וכו' [ועיי"ש מה שהאריך הישמח משה להציע כמה קושיות בסוגיות הגמרא. ובתוך הדברים כתב וז"ל]: והנה זקני מהרש"א ז"ל בחדושי אגדות גרים כאן בזבחים אותן שעתידי לטהר, ולא גרים מאותן שלא נעבדה בהן עבירה, ובודאי דהיה קשה לו קושיא זו. אבל קשה מאד לשבש כל כך בספרים, ובפרט דהם גם כן דברי ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן. ועדיין לא מתורץ הקושיא הראשונה שהקשיתי דמתחיל להקשות על הברייתא, ולא מתרץ רק על נח. וועד קשה על גרסת זקני דאין נימא דלא קלטה רק טהורין, כיון דגם טמאים באו לתיבה, בשלמא בסוגיא דסנהדרין משני שפיר, כיון דצוה שלא יכנס רק אותן שלא נעבדה בהן עבירה ודאי לא קלטה, אבל כאן קשה. ואין לומר שהיה נס רק לפי שעה בשעה שהעבירן, מנא לנח לידע שכן היה נס לפי שעה, הלא לא נאמר לו זאת. וכן על גרסתינו קשה איך לא קלט אותן שנעבדה בהן עבירה, כיון דעל כרחך גם אותן שנעבדה בהן עבירה באו לתיבה, דהא על כרחך טמאין דקרא היינו שנעבד בהן עבירה והבן. ומה שהביא זקני בשם חזקוני (ספר הלז אין ביד), ומה שכתב זקני דרש"י הוכיח דלמד נח תורה, דאם לא כן לא הוי ידע נח מה קאמר עד כאן דבריו, במחילת כבוד תורתו לא ידענא מאי קאמר, דלפי זה כיון דעל כרחך צריך לומר שלמד תורה, אם כן למה להש"ס לשנויי שהעבירן לפני התיבה, אלא ודאי דהש"ס לא סבר זאת, רק דאמר לו שיקח שבעה שבעה מאותן שעתידי לטהר כשיתן הטהרה, אבל הוא לא למד תורה. [ועיי' שם עוד מה שהאריך אה"כ לתרץ דברי רש"י, על פי מה שהאריך שם לכאר דברי הגמרא, ואכ"מ].

^ט בדעת זקנים לבעלי התוספות (ו, ב): מכל הבהמה הטהורה. פירש"י העתידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה. ותימה מהא דאמרין בזבחים פרק חטאת מנא ידע, כל שהתיבה קולטתו טהור וכו', אלמא לא ידע אלא מתוך קליטת התבה. ויש מפרשים שאין להוכיח שלמד תורה אלא מדלא הקריב קרבן ביציאתו מן התיבה אלא מן הטהורה. והאי נמי לא נהירא, שהרי הבין זה ממה שאמר לו יתברך להכניס מהם שבעה, כי כן פירש רש"י (ח, ב) גבי ויקח מכל הבהמה הטהרה, אמר נח לא צוה לי הקב"ה להכניס מאלו שבעה, אלא כדי להקריב מהן קרבן. וכן נראה לי דמה שלמד נח תורה, כדפירש רש"י. והא דקאמר בזבחים מנא ידע, לא קאי אטהורים וטמאים, דמזה לא היה מתרץ כלום כל שהתבה קולטתו טהור, שהרי התבה קלטה טמאים לכל הפחות שנים מכל, אם לא נפרש כל שהתבה קולטתו יותר משנים טהור. אלא קאי אקרא דמהעוף "למיניהו" דפירש רש"י מאותן שדבקו במינן, ועל זה פירש [בגמרא] מנא ידע נח, ומשני כל שהתבה קולטתו טהור, פירוש שדבקו במינן, וכל שאין התבה קולטתו טמא, פירוש דבקו בשאינן מינן. וטהורה וטמאה שייכא גבי ערוה, דכתיב (אחיי יח, כד) אֶל תִּטְּקֶנּוּ בָהֶם.

^י ולפי זה לכאורה מיושב קצת קושיית הישמח משה. אבל עדיין קשה גם לפי זה, כדלהלן.

^א כן היא גירסת מהרש"א בגמרא בזבחים, וכדהובא לשונו לעיל, וכמו שהאריך בישמח משה ומובא לשונו בזה לעיל.



שהתיבה קולטתו, און אויף טמאים וטהורים מוז איך זאָגן [שלמד תורה. והלא אם סוף סוף היה לו הבחנה על ידי קליטת התיבה, אם כן], מאן יימר לן שלמד תורה. סיי ווי סיי איז דאָך עס געווען בְּדֶרֶךְ נֶס, די תִּיבָה הָאָט מודיע געווען וואָס מ'ברויך אַרײַנצונעמען, נו וויאזוי איז אַ ראיָה אַז ער האָט געמוזט האָבן געלערנט.

יג

תיריין הישמח משה - על קושיא ג

דער ישמח משה וויל עפעס זאָגן², פון "הַטְהוֹרָה" [בה"א] הידועה, מוז זיין ער האָט געוואוסט [מעצמו ע"י שלמד תורה]. פונעם לָשׁוֹן [הטהורה] דייק רש"י כן].

יד

קושיא ד

לחבין יתור אומרו תקח "לך" שבעה שבעה

ד) אין אַמְתָּן אַרײַן, אויף דעם [תקח] "לך" פרעגט מען אויך, [דהיה לו לומר] תקח שְׁבַע שְׁבַע. 'ער' האָט דאָך גענומען, אָודאי [איז עס "לך"], וואו דען, אין די תיבה, וואָס איז דער לך ..

[וכמו כן יוקשה זה גם בהפסוק וְאַתָּה קַח 'לך' מִכָּל מִאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל. (מתוך הדרוש)].

טו

קושיא ה

במדרש דרשו הפסוק וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ, דהתבונן נח ממה שנצטוו להכניס מן הטהורים שבעה שבעה, והוא בכדי להקריב מהם קרבנות

דערנאָכדעם פרעגט מען דאָך.

לעולם פרעגט מען דאָך נאָך די קשיא, [אויף דעם וואָס] ווייטער (ח, ט) שטייט וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַ', ואיתא במדרש³ [הוא לשון הבנה], ער האָט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס האָט אים דער בורא כל עולמים געהייסן נעמען פון די טְהוֹרִים שְׁבַע שְׁבַע, האָט ער פאַרשטאַנען [שהם] אויף קרבנות⁴.

טז

וקשה מהיכן הבין זאת, דילמא מה שנצטוו ליקח מהטהורים יותר, כדי שיוכלו לאכול מהם, משא"כ בהטמאים שאינם ראויים לאכילת ישראל

ה) פרעגט מען די קשיא, וויאזוי האָט ער דאָס פאַרשטאַנען.

[והלא] אפשר [דלכך נצטוו ליקח מהטהורים שבעה] ווייל די טהורים דאָרף מען דאָך

² דלאחר שהאר"י הישמח משה לבאר תירוצו לפי גירסת הגמרא דידן (והבעלי התוספות) דשאלת מנא ידע קאי על ענין שלא נעבדה בו עבירה, כתב לתרץ גם לפי גירסת מהרש"א דקאי על טהורים וטמאים ממש. וז"ל הישמח משה שם בזה: ולפי מה שכתבתי יש לומר גם כן שפיר כדברי זקני מהרש"א ז"ל, דאם לא למד נח תורה איך ידע מה אמר לו. ועוד ד'הטהורה' בה"א הידועה נאמר, משמע שהיה ידוע לו, שלמד תורה. והא דמשני שהעביר, היינו שידע שלא נעבדה בהן עבירה, דזה אינו ענין ללימוד תורה, והבן. ומשום הכי גם בתירץ רבי אבהו דמתרץ דבאו מאליהן וידע שלא נעבדה בהן עבירה, מכל מקום כיון דנאמר לו הַטְהוֹרָה בה"א הידועה, על כרחך דלמד נח תורה, והוא נכון ואמת בס"ד וכפתור ופרח. ולכך לא יליפני מנח דניבעי לבני נח טהורין, דהא לא ניתן התורה להם דידעו איזה טהור, ושאינו נח למד תורה וידע, לכן הקפיד השי"ת עליו שיהיה קרבנו מן הטהורין. וזה ברור בס"ד.

³ בבראשית רבה (לה, ט): וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַ'. 'וַיִּבֶן' כתיב, 'נתבונן'. אמר מפני מה צווני הקב"ה וריבה בטהורים יותר מן הטמאים, אלא להקריב מהן קרבן. 'מיד' נִיחָה מכל הבהמה הטהורה וגו'.

⁴ וכן פירש רש"י (ח, ט). וכדהובא לשונו לעיל בתוך לשון דעת זקנים לבעלי התוספות.



עסן. [ובעופות גם] ווייל ס'איז צדין מהם^{טו}, [און] פון די דגים, [ולכן] האָט מען געדאַרפט האָבן אַ בִּרְכָה [שיפרו וירבו הרבה, על אף שצדין מהם לאכילה].
די טמאים זענען דאָך נישט לאכילה, ברויך מען נישט 'אָזויפיל', אָבער די טהורים זענען מער [כדי שיוכלו לאכול מהם].

יז

תירון ההפלאה – על קושיא ה

ממה שנצטוו להרבות מן הזכרים כמו מן הנקבות, הוכיח נח דאין זה לצורך ריבויים לחוד, רק כדי להקריב קרבנות מן הזכרים דער הפלאה^{טז} ברענגט אויך [דברי המדרש אלו], ער שמועסט פון דעם.

ער זאָגט, [דאס היה טעם ריבוי הטהורים רק עבור שיפרו וירבו יותר, כדי שיהא מספיק מהם לאכילה, אם כן] פאַרוואָס האָט מען געדאַרפט האָבן פונקט [דעם מספר] זכרים אַקעגן נקיבות^{יז} [והיה לו להרבות בהנקבות יותר. אלא מאין פון דעם איז געדרינגען אַז ס'איז געווען [הזכרים הנוספים] אויף קָרְבָנוֹת].

יח

[תירון היש מפרשים על קושיא ג]

[ודחיית בעלי התוספות על זה, מדברי המדרש בקושיא ה]

- די בעלי התוספות וויל טאַקע זאָגן^{יח} [בישוב קושיא ג' דלעיל, בשם יש מפרשים], אַז פון דעם "וַיִּבֶן", פון דעם וואָס ער האָט פאַרשטאַנען אויף קָרְבָנוֹת [להקריב רק מן הטהורים], איז געדרינגען [מה שכתב רש"י] שלמד נח תורה.

^{טו} וכדרכיב בפרשת בראשית (א, כא-כב): וַיִּבְרָא אֱלֹקִים אֶת הַתַּיִמִּים הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמִשָּׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לַמִּינֵהֶם, וְאֶת כָּל עוֹף כָּנָף לַמִּינֵהוּ וְגו'. וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹקִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיָּמִים, וְהָעוֹף יִרֶב כָּאָרֶץ. וּפִירַשׁ רִש"י שם: וַיִּבְרָךְ אֹתָם. לִפִּי שִׁמְחָסִים אֹתָם, וְצִדִּין מֵהֶם וּאֹכְלִין אֹתָם, הוּצָרָם לַבְּרִיחַ [היינו הדגים והעופות]. וְאֵף הַחַיּוֹת הוּצָרָם לַבְּרִיחַ, אֲלֵא מִפְּנֵי הַנַּחֲשׁ שֶׁעֲתִיד לִקְלֹלָה לָכֵךְ לֹא בִּרְכָן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא בְּכֻלָּל.

^{טז} בפנים יפות בפרשתן: מכל הבהמה הטהרה שבעה שבעה וגו'. פירוש רש"י שיקריב מהן קרבן. זה לשון המדרש, וַיִּבֶן נֶחֱמֶדֶת, התבונן נח מה טעם ריבה הקב"ה בטהורים יותר מן הטמאים. אלא שרוצה להקריב מהן, מִדִּי וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וַיַּעַל עֹלֹת בְּמִזְבֵּחַ, על המזבח הגדול שבירושלים. נראה הא דלא הזכיר המדרש אלא מבהמה הטהורה ולא מעוף, גם בזה הבין שרצונו של השי"ת להקריב במזבח שבירושלים, ולא בבמה, ונראה דודאי אין הטעם משום קרבן לבד, דאם כן היה צריך לו להקריב ששה זוגות מבהמות ומעופות, ולא משמע כן בקרא, דכתיב ויקח מן, משמע קצת. ו ותו קשה הא דאמר בעבודה זרה (כד: דף) מנין לעולה נקיבה שהיא כשירה בבמת יחיד, שנאמר (שמואל א' ו, ט) וַיִּקַּח שָׁמוּאֵל טֶלֶה חֶלֶב אֶחָד וכו', הוה ליה להוכיח ממה שצוה השי"ת ליקח שבעה זכרים ונקיבות, כדי להקריב עולות. אלא נראה דעיקר הטעם, שמה שצוה השי"ת להרבות בבהמות וטורות יותר, היינו משום שישארא אוכלים מהם. ואף בעופות יש לומר לפי שצדין מהם, כמו שכתב רש"י בפרשת בראשית שהוצרך עופות לברכה לפי שצדין מהם. אלא הבין נח מה שצוה ליקח שבעה שבעה מן הזכרים כמו מן הנקיבות, דהא פירש"י בפרשת וישלח (לב, טו) בפסוק עֲזִים מֵאֵתִים וְחִישִׁים עֲשִׂים, שהזכר אחד יכול לעבר כמה נקיבות, אם כן כאן לא היה לו להרבות זכרים כמו נקיבות. נהי דבעופות יש לומר כיון דעוף האמור כאן אינו אלא תורים ובני יונה, דכשרים לקרבן, הם אינם מזדווגים כי אם לבן זוגם, כמו שפירש רש"י בשר השירים (א, טו), אבל בהמהות היה לו למעט בזכרים. ומזה הבין נח שרצונו של הקב"ה נמי להקריב מהם קרבן, לכך הִרְבָּה בזכרים גם כן, כיון דקרבנות של בני נח הם עולות, דכרכיב וַיַּעַל עֹלֹת, ועולות אינם כשרים אלא בזכרים. ומזה הבין נמי שרצונו של השי"ת להקריב במזבח שבירושלים לדורות, דהא אמרו שם דעולה נקבה כשרה בבמה, אלא ע"כ שרוצה השי"ת להקריב במזבח שבירושלים זכרים כמו לדורות. והיינו דכתיב במדרש, וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וַיַּעַל עֹלֹת על המזבח שבירושלים, דעיקר הוכחה שהקב"ה רצה להקריב, מן הבהמות, דאילו בעופות יש לומר דאין תמות וזכרות בעופות (קידושין כד:). אלא כיון שראה שרצון השי"ת להקריב מן הבהמות, הוסיף להקריב נמי מן העופות.

^{יז} הדפנים יפות סובר כדעת המפרשים ליקח שבעה זכרים ושבעה נקבות מן הטהורים, שהם ס"ד בהמות מכל מין טהור.

^{יח} בדעת זקנים לבעלי התוספות המובא לעיל, עיין שם בשם היש מפרשים, ומה שכתבו על זה.



זאָגט ער [בבעלי התוספות לדחות תירוצו היש מפרשים, ווייל פון דעם] אַז ער האָט דאָס פאַרשטאַנען [להקריב מהם קרָבנות] איז נאָכנישט קיין ראיה שלמד תורה, [דיש לומר כן] ער האָט פאַרשטאַנען [להקריב, ווייל] פאַרוואָס מ'האָט אים געהייסן ברענגען פון 'די' מער .. [ונכמבואר בדברי המדרש המובא כאן בקושיא ה.]. -

יט

קושיא ו

עוד איתא שם במדרש, דלאחר שהתבונן נח שריביו המהורים הוא לצורך קרבנות, "מִיד" הקריב מהם קרבן. וצ"ב הכוונה, למה אמרו שהקריב "מִיד" דייקא

[אויף] ויבן נח מזבֹּחַ, זאָגט דער מדרש^י [דאָרטן] אַזוי, שהבין, ויבן לשון הבנה, ער האָט פאַרשטאַנען, מ'האָט מיר געהייסן ברענגען פון די מער, איך זאָל ברענגען קרָבנות. 'ומיד' הקריב. (ו) פרעגן זיי וואָס איז דער "מִיד".

מילא [ביי] יעדע מצוה [איז דאָך] זריזין מקדימין למצוה (פסחים ד.), [ואם כן מאי שנא] פאַרוואָס עפעס פונקט דאָ וויל ער זאָגן פונקט מִיד, פונקט דאָ דאָרף מען מדייק זיין.

כ

קושיא ז

רש"י העמיד דברי המדרש הנזכר, על לשון הפסוק ויקח מכל הבהמה הטהרה והקשה המורחז למה לא העמיד זאת על תחלת הפסוק ויבן נח מזבֹּחַ לה, וכדברי המדרש

(ז) דער מזרחי פרעגט, [אויף] ויקח מכל העוף הטהור וגו', ער האָט מקריב געווען אַ קרבן, ויעל עולות, זאָגט רש"י^י [דברי המדרש הנזכר, אַז] ווייל ער האָט פאַרשטאַנען אַז מ'האָט פאַרדעם געהייסן מער ער זאָל ברענגען קרָבנות. פרעגט דער מזרחי^{כא}, דעם העט ער גיווען געדאָרפט שטעלן אויף ויבן מזבֹּחַ [שמעם דרשוהו במדרש וגם הוא מוקדם בפסוק]. ווען ער האָט געבויעט דעם מזבֹּחַ, האָט ער דאָך אויף דעם אַרויף געבויעט ער זאָל מקריב זיין קרָבנות, [ונכמו שדרשוהו במדרש מלשון ויבן נח מזבֹּחַ לה].

פאַרוואָס שטעלט ער דאָס פונקט אויף דעם [על ויקח מכל הבהמה הטהרה].

כא

נאָר ס'דאָכט זיך מיר נאָך, מ'קען נאָך מסביר זיין דאָס ענין.

^ט לשון הפסוק הוא (ח, כ): ויבן נח מזבֹּחַ לה, ויקח מכל הבהמה הטהרה ומכל העוף הטהור, ויעל עלת במזבֹּחַ.

^כ עיין לעיל בהערה יד. [נדברי רש"י הם על לשון הפסוק ויקח מכל הבהמה הטהרה].

^{כא} בפ' המזרחי (ח, כ): אמר לא צוה לי הקב"ה הוא להכניס מאלו שבעה, אלא כדי להקריב מהן קרבן. בבראשית רבה. דאם לא כן מנא ידע להקריב מאלו בלבד, ולא מאיזה מין שיהיה. הא ליכא למימר הכא כדלעיל 'למדנו שלמד נח תורה', דמן התורה אינם ראויים להקרבה אלא תורין ובני יונה, ונח הקריב מכל העופות הטהורות. אך קשה, ולמה לא אמר שהרי לא הכניס בתיבה מהמטאים רק זוג אחד זכר ונקבה ואם יקח מהם לקרבן יבטל המין ההוא, היפך כונת התורה שצוה להכניס שנים מכל מין לקיום המין. לפיכך על כרחנו לומר שלא כוון רש"י בזה אלא מנא ידע שצריך להקריב קרבן, והלא לא מצינו שצוהו נח על זה. והשיב, שהסברא מוכחת, שלא צוה לי הקב"ה להכניס מהטהורים שבעה אלא כדי להקריב מהם, וישארו גם כן לקיום המין, דאם לא כן די בשנים לקיום המין, כמו שצוה בטמאים. • אלא שהיה ראוי לפרש זה על "ויבן מזבֹּחַ" או על "ויעל עלת במזבֹּחַ" המורים על הקרבן, לא על "מכל הבהמה הטהרה". אבל בבראשית רבה על "ויבן נח מזבֹּחַ" דרשו זה.



ישוב הקושיות בפרשת נח

הקדמה לישוב קושיא ג
(עד אחר אות ק)

בביאור הגמרא חולין - בענין תַּרְנֻגְלָתָא דְּאַגְמָא

מבואר בגמרא דמין עוף הנקרא תַּרְנֻגְלָתָא דְּאַגְמָא, מתחילה אמרו חכמים שהוא עוף טהור, ואחר כך כשראו חכמים שהוא דורס שוב אמרו שהוא עוף טמא

נאָר מ'זאָל צוקומען צו דעם וואָס איך האָב דאָ אָנגעהויבן, [בענין] טהורים וטמאים [מנא ידע].

דאָכט זיך מיר, [דיש לבאר על דרך וואָס] כ'האָב געזאָגט דאָ דעם פאַריגן זומער^{כב}, כ'וועל [עס] איבער'חזר'ן.

[שאמרתי לבאר] וואָס די גמרא זאָגט אין חולין ערגעץ [לערוך] דף ס', ערגעץ אין [פרק] אלו טריפות^{כג}, [אז] תַּרְנֻגְלָתָא דְּאַגְמָא האָט מען גע'אַסר'ט [ווייל] תַּזְיוֹה דְּקָא דְרִסָּה וְאַכְלָה, מ'האָט 'דערזען' אַז ס'איז דורס.

פז

ומשמע שם ברש"י ותוספות, דמתחלה סברו שאינו דורס, עד שלכסוף ראו שהוא דורס

זאָגט דאָרטן רש"י^{כד} און תוספות, [אויף דעם וואָס] פריער האָט מען עס [געהאָט] מ'תיר געווען. און תוספות זאָגט [עס מער אַרויס]^{כה}, מ'האָט עס געגעסן פריער, [ווייל] מ'האָט געמיינט אַז ס'איז נישט דורס. און דערנאָך [ווען] פלוצים האָט מען געזען ס'איז דורס^{כו}, האָט מען עס גע'אַסר'ט.

פח

קושיא א - בגמרא חולין

וקשה האיד אפשר לומר שהכמינו ז"ל היו מועים בדבר מתחילה

א [איז מיר דאָ ק'שה.

מ'געפינט נישט אין ערגעץ אַז חכמינו ז"ל האָבן זיך געזאָלט טועה זיין. זיי האָבן געזאָגט אַלע סימנים, וועלעכס איז דורס און וועלעכעס איז נישט, אַלעס האָבן זיי געהאָט בְּקִבְלָה^{כז}, אַלעס האָבן זיי געוואוסט, פֿל רַז לָא אָנִיס לָהֶם^{כח}.

^{כב} בס"ג שמיני תשכ"ד, וס"ג נשא תשכ"ד (ובדברי יואל שם עמוד קפג), עיי"ש. ועיין ענין זה גם בס"ג שמיני תשי"ג (לשון קדשו קמה, מן אות לו), שמיני תשי"ח, שמיני תשכ"א (לשון קדשו קפח), ובדברי יואל שם (עמוד רנו, רסב). נח תשכ"ז (ובדברי יואל עמוד קלב-קלג) שמבאר שם רבינו בזה עוד כמה ענינים בפרשתו, בנוסף לדבריו שבדרוש זה להלן בביאור הפרשה. (ויע'ע להלן בהערה לט).

^{כג} בגמרא חולין (סב): אמר רב פפא, תַּרְנֻגְלָא דְּאַגְמָא אָסִירָא, תַּרְנֻגְלָתָא דְּאַגְמָא שְׂרִיא. דרש מרימר, תַּרְנֻגְלָתָא דְּאַגְמָא אָסִירָא, תַּזְיוֹה דְּרִסָּה וְאַכְלָה [פירש"י: ראה חכמים שדורסת ואוכלת], והיינו גירודתא [דאמרינן לקמן בפרק כל הבשר (חולין קט): אסר לן גירודתא, שרא לן לישנא דכוורא, שטעמו כטעמון].

^{כד} והוא בתוך לשון רש"י המובא להלן בהערה לב.

^{כה} בתוספות (חולין סם): חזיוה רבנן דדרסה ואכלה. מתחלה היו סבורים דלא דרסה ואכלה, ובהאי סימנא לחודיה היו אוכלים אותו, דלא חיישינן לפרס ועזניה דלא שכיחי בישוב, או קים ליה בגויה דלאו ממין פרס ועזניה הוא.

^{כו} דדריסה הוא אחד מסימני טמאה בעופות, כמבואר בגמרא חולין (נא. סב. סה.) ובשלחן ערוך (י"ד פב, ב). ובפירושו נחלקו הראשונים שם, ואכמ"ל.

^{כז} וז"ל התוספות חולין (סא): כל עוף הדורס טמא. ואם תאמר, והיכי קים להו לרבנן הך מילתא, וכי קניגי או בליטטרי [צדי חיות] היו, שבדקו כל העופות טהורים ואין שום עוף טהור דורס. הא אמר לקמן (סג): דלעופות טהורים אין מספר. ואי הלכה למשה מסיני הוא, אם כן למה לי דכתב רחמנא פרס ועזניה (עיי"ש בהסוגיא), תרוייהו לא לכתוב, אותו שדורס דממה נפשך חז מנייהו דורס, שאיז בכל אחד אלא אחד סימן של טהרה, ואותו



און פלוצים איז דאָ געשען עפעס 'אַזאַ מעשׂה', אַז מ'האַט דאָ [געהאַט] מתייר געווען פאַר די וועלט אַן עוף טמא, מ'האַט נישט געוואוסט [מתחילה] אַז ס'איז דוירס, ביז זיי האָבן עס דערזען.
וויאָזוי איז דאָס עפעס געשען.

פט

קושיא ב - בגמרא רחולין

ועוד קשה, דאָף אים מעשה שהיה כך היה, מה לו להגמרא להוכיח זאת מה שסברו מתחילה.
והיה להם לומר רק מסקנת הדברים, דרענולתא דאגמא אסור באכילה. ומה באו להשימענו בזה

ב [נאָר [אפילו] אַם תמצא לומר חלילה אַז ס'איז אַזוינס געשען, פאַרוואָס דאַרף מען דאָס דערציילן אין די גמרא, אַריינשטעלן אין די גמרא, אַז תַּזְיִיָּה [דקא דריס], מ'האַט דאָס דערזען הערשט [שפעטער, דמשמע שמתחילה לא ידעו החכמים מזה, והלא אין בזה משום כבודם].

זאָל מען זאָגן די הַלָּכָה [בלבד, אַז] ס'איז אַסור, און פאַרטיג. [ווייל] ס'איז דוירס.
פאַרוואָס דאַרף מען דאָס זאָגן אַז הערשט תַּזְיִיָּה [דריס], אַז מתחלה אַכְלוּהָ, און [מ'זאָל דאַרפן] פאַרענטפערן - אַזוי ווי רש"י מיט תוספות זאָגן דאָרט - אַז תחילת האָט מען נאָך פון דעם נישט געוואוסט אַז ס'איז דוירס. פאַרוואָס דאַרף מען דאָס זאָגן [בכלל].

צ

הקדמה לשוב הקושיות - בגמרא רחולין

מכאור ברמב"ן דטבע החיות מה שהם דורסות וטורפות, לא היה כן מתחילת הבריאה, אלא נמשך להם כך מכח מדות הרעות והטאים של בני אדם. ולכן לעית, יבוטל מהם טבע הדריסה והטירוף, ועל זה נאמר וְהִשְׁפַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ איבערדעם האָב איך גערעכנט, מ'קאָן זאָגן, [דהנה] דער רמב"ן זאָגט^{כט} [אויפן פסוק] וְהִשְׁפַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ. זאָגט ער, לעולם ווען דער בורא כל עולמים האָט

שבזה אינו בזה, כדמוכח בגמרא (ע"ש בהסוגיא באורך). ויש לומר דשם קבלה היתה מימות נח שהקריב מכל עוף טהור, ובדק את כולם, ומסר לדורות שאין עוף טהור דורס.

^{כח} מלשון הפסוק בדניאל (ד, ה): וְכָל יָד לֹא אָנָּס לָךְ. ופירש"י: וכל שתום לא נאנס ולא נכחד ממך.

^{כט} ברמב"ן בחקותי (כו, ו): וְהִשְׁפַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ. על דעת רבי יהודה (תורת כהנים בחקותי שם) שאמר מעבירין מן העולם, הוא כפשוטו, שלא יבואו חיות רעות בארצם, כי בהיות השבע וברכות הטובה והיות הערים מלאות אדם, לא תבאנה חיות בישוב. ועל דעת רבי שמעון (שם) שאמר משביתן שלא יזיקו, 'יאמר וְהִשְׁפַּתִּי חַיָּה רָעָה' מן הָאָרֶץ. והוא הנכון, כי תהיה ארץ ישראל בעת קיום המצות, כאשר היה העולם מתחילתו, קודם חטאו של אדם הראשון, אין חיה ורמש ממית אדם, וכמו שאמרו (ברכות לג.) אין ערוד ממית אלא חטא ממית. וזה שאמר הכתוב (ישעי' יא, ח) וְשִׁעֲשַׁע יוֹנָק עַל חֹר פֶּתֶן, וכן וּפְקֵה דָבַר תְּרַעֲנָה [תַּחַד וְרַבְּצוּ וְלִדְיוֹן] וְאֶרֶץ כְּפָקָר יֵאָכֵל תִּבְּרֶן (שם, ט), כי לא היה הטרף בחיות הרעות, רק מפני חטאו של אדם, כי נגזר עליו להיות טרף לשניהם, והושם הטרף טבע להם גם לטרוף זו את זו, כידוע כי בטרפם האדם פעם אחת יוסיפו להיות רעים יותר, וכן אמר הכתוב (יחזקאל יט, ג) וְלִמְד לִטְרֹף טְרֹף אָדָם אֲכָל. והנה בבריאתו של עולם נאמר בחיות שנתן להם העשב לאכלה, דכתיב (בראשית א, ל) וְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְכָל רֶמֶשׂ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֵת כָּל יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ, ואמר הכתוב (שם) "וְהָיָה כֵן", כי הוא הטבע אשר הושם בהם לעד. ואחר כך למדו הטרף מפני החטא הממית, כאשר פירשתי. וכשהותר שיטת בעלי החיים לבני נח אחרי המבול והזהיר על האדם (נח ט, ה) וְאָךְ אֵת דַּמְּכִם לִנְפֹשְׁהֵיכֶם אֲדָרֶשׁ וְגו' אֵת נֶפֶשׁ חַיָּה מִיַּד חַיָּה בַּחֲבֵרָתָהּ, נשארו על מנהגם לטרוף. ובחיות ארץ ישראל על השלימות, נשתב רעת מנהגם, ויעמדו על הטבע הראשון אשר הושם בהם בעת יצירתם, וכבר הזכרתי מזה בסדר תולדות נח (רמב"ן שם ט, ו). ועל כן אמר הכתוב על ימי הגואל היוצא מגזע ישי, שישבו השלום בעולם, ויחדל הטרף ורעת הבהמה וכל הרמש, כאשר היה בטבעם מתחילה. והכוונה היתה בו על חזקיהו, שביקש הקב"ה לעשותו משיח (סנהדרין צד), ולא עלתה זכותם לכך, ויהיה המעשה על המשיח העתיד לבא.

ועיין גם ברמב"ן בפרשתו (ט, ה): מיד כל חיה אדרשנו. תמה אני, אם הדרישה כמשמעה, מיד החיה כמו מיד האדם להיות עונש בדבר, ואין בחיה דעת שתענש או שתקבל שכר-נכו'. ואולי הדרישה מיד החיה היא שלא



באַשאַפֿן [די וועלט], איז נאָכנישט געווען קיין טבע פון חיות טורפֿין ודורסין, און קיין שלעכטע זאַכן, האָט מען נישט געהאַט קיין טבע פון דעם.

נאָר ווייל די מענטשן האָבן אָנגעהויבן צו זינדיגן, דער מענטש איז דאָך דער כח [הכולל] פון אַלע נבראים, האָט דאָס אַריינגעברענגט אַ כח אין די אַלע חיות [להיותם] טורפֿין ודורסין.

און לעתיד וועט דאָך [אַלעס] פאַרראַכטן ווערן, רוח הַטְמָאָה יַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ (זכרי יג, ב), מ'וועט נישט זינדיגן קיין מענטשן, וועט צוריקקומען די ערשטע טבע [פון די חיות]. איבערדעם וועט זיין וְהַשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ, ס'איז אינו מזיק, ס'וועט מער נישט טון.

אַזוי זאָגט דער רמב"ן.

צא

והרי שהסימני טומאה וטהרה, הם משתנים לפי מעשי בני אדם

לפי זה קומט דאָך אויס, אַז דער פֿך הַדְרִיסָה, און די אַלע [אַנדערע] סימני טומאה [הם משתנים לפי מעשי בני אדם, ולכן יתבטלו לעתיד].

צב

ועל דרך זה מצינו שאמרו דעתיד חזיר ליטהר. וגם כן הכוונה שישתנה טבעו להיות בו סימני טהרה, ולא שיהיה ישתנה אין די גמרא שטייט דאָך אַז ס'איז עתיד צו זיין חזיר ליטהר, [והכוונה גם כן] ס'וועט באַקומען אַנדערע סימנים לא.

[שהרי] די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה [ואזהרתה] וועט נישט פֿטל ווערן. נאָר דאָס 'מציאות' [של סימני טומאה דהחזיר] וועט פֿטל ווערן, [ע"י שישתנה להיות גם מעלה גרה, ולא רק מפרס פרסה].

צג

ולדברי הרמב"ן מובן הדבר, יען כי סימנים אלו תלויים לפי מצב הדר

[ולכאורה צריך הסבר] פאַרוואָס וועט ער באַקומען אַנדערע סימנים. קען אויך זיין די זעלבע סברא, ווייל דאָס דור וועט זיין אַנדערש, איז דאָס גיווענדט אין דור.

צד

נאָר פאַרוואָס גראַד 'די' [בהמות וחיות הטמאים לפנינו] האָבן באַקומען די [סימני טומאה, לאחר שחטאו בני אדם], און די אַנדערע נישט.

תטרוף האדם, כי כן שם בטבעם. – וסוד הענין, כי בעת היצירה נתן לאדם את כל עֶשֶׂב זֶרַע וְרֵעַ וְאֵת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בו פֶּרִי עֵץ לֶאֱכֹלָה, ונתן לחיה את כל יֶרֶק עֶשֶׂב לֶאֱכֹלָה, ואמר הכתוב (בראשית א, ל) וְיִהְיֶה כֵן, כי הוא טבעם ומנהגם. ועתה כאשר אמר באדם שישחוט הבעלי החיים, והושם בטבע או במנהג שיהיו בעלי החיים זה לזה לאכלה, הוצרך לצוות שיהיו שאר בעלי החיים לבני אדם טרף לשיניהם, והם ייראו מהם ולא יטרפו בהם. ואמר נאך את דַּמְקָם לנַפְשֵׁתֵיכֶם, לרמוז כי לא ידרוש דם חיה מיד חברתה, אם כן נשאר בהם לטרוף זו את זו.

^ל כן נמצא בספרים בשם חז"ל או מדרש. ומהם בשל"ה הק' (בכמה מקומות), בש"ך על התורה (חקת יט, ח), ובאור החיים הק' (שמיני יא, ג).

^{לא} כן פירש באור החיים הק' (שם), ובעשרה מאמרות להרמ"ע (חיקור דין ח"ד, יג. ועוד), ובתורת משה לחת"ס (פ' ראה, ד"ה ואת החזיר), ועוד. וז"ל החת"ס שם: והנה בודאי שהקב"ה לא יעקב מצוה אחת מכל המצוות, כמו שמקשין המפרשים ומחקרים על המדרש הנ"ל. אבל באמת לעתיד ישנה הקב"ה את טבע החזיר ויפשיט וזהמתו ויזדקק טבעו, ובאם נזדקק טבעו ממילא יעלה גרה, ויותר לנו, ועי"ז לא נעקר מצוה בתורה, כי הן מצוה קיימת לעולם, שהחזיר שיהיה גס בטבעו ועי"ז לא יעלה גרה יהיה אסור לעולם. [נע"ע ביפה תואר (ויקרא רבה יג, א) כמה דרכים ביישוב הקושי האין אפשר שישתנה דין בתורה].



ווייל די זענען הפנים מער עלול [דערצו]. אזוי איז געווען די בריאה, אז די וואָס זענען מער עלול געווען אז זיי זאָלן באַקומען די סימני טומאה, דעם פֿך הדוֹרס, ווי די אַנדערע חיות, [הם קיבלו מדה כזו לאחר שחטאו בני אדם].

צה

ישוב הקושיות – בנמרא דחולין

ולפי זה נראה דכן הוא גם בביאור ענין תַּרְנֻגְלוּתָא דַּאֲגָמָא, כי מתחלה היה באמת עוף טהור במציאות, ולא היה דורס, אלא שאחר כך נשתנה טבעו להיות דורס, ואז אסרוהו חכמים. אבל לא שח"ו טעו חכמים בדבר מתחילה

קאָן זיין, דעס איז געווען אַזא חיה, דער תַּרְנֻגְלוּתָא דַּאֲגָמָא איז נישט אַזוי שטאַרק עלול געווען ווי יענע [כאותן שהיו טמאים בשעת מתן תורה], ס'האָט נאָכנישט דוֹרס געווען פריער [אף בימי התנאים. נאָר] דערנאָכדעם ווען די וועלט איז 'מער' נַתְקַלְקַל געוואָרן, די וועלט איז אַרגער געוואָרן, איז געוואָרן שטאַרקער דער השפּעת הכח, האָט עס אָנגעהויבן דוֹרס צו זיין.

צו

איבערדעם איז דאָס אַמַת וַיְצִיב, חכמינו ז"ל האָבן זיך נישט טוֹעה געווען, [נאָר] קודם האָבן זיי עס מִתִּיר געווען [ווען] ס'האָט נאָכנישט געהאָט קיין שלעכטע סימנים [ולא היה דורס כלל], ס'איז דערנאָך הערשט געוואָרן [שנשתנה טבעו להיות דורס].

צו

ביאור הא דעוף טהור נאכל במסורת

ואין חוששין שמא נשתנו לפי מצב הדור להיות דורסין

איי וועט מען פרעגן, פאַרוואָס דען איז עוף טהור נאכל במסורת^ל, [והלא לדרכינו יש לחוש כין אפשר איז עס נִשְׁתַּנָּה געוואָרן [במשך הדורות].

צח

נאָר ס'קען זיין אַז דאָרטן וואו די מסורה איז [שאכלוהו], האָב איך נישט קיין בְּרִירָה [ולכן שומרים מן השמים שלא ישתנו הסימנים של מין זה, אפילו כשהדור אינו כראוי]. ס'איז דאָ אַסאַך זאָכן אַזוי [מה שסומכין על החזקה והקבלה], .. [וכמו כן הכא] מסתמא איז אַזוי געווען די מסורה, אַז דאָס קאָן נישט נִשְׁתַּנָּה ווערן. אָדער [אז] מן הַשָּׁמַיִם לאָזט מען נישט צי די שִׁנּוּיִים [מכיון שסומכין עליהם במסורת, כדי] מ'זאָל נישט מִכְשִׁיל זיין די וועלט. אַז ס'איז נישטאָ קיין בְּרִירָה [כי אין בידינו לברר הדבר, אין מניחין מן השמים], ס'איז דאָ אַסאַך זאָכן אַזעלעכע.

צט

.. [ומה שמצינו בתרנגולתא דאגמא שנשתנה העוף בימי התנאים ואמוראים, התם שאני] אַז דעס וואָס ס'איז מעגליך [לברר], ביי די הייליגע תנאים, מ'האָט געוואוסט אַז זיי זעען [אַלעס, און] זיי וועלן זען דעם הַשְׁתַּנּוּת [וכמו שכן היה דחזייה דריס ואסרוה], האָט מען עס געלאָזט [מן השמים] אויפֿן מְהוּת [הדור, כי היה ברירה לראות זאת ע"י החכמים]. אָבער אַז ס'איז נישט מעגליך [לידע השינוי, כשנתמעטו הדורות ובלית ברירה הוצרכו

^ל לשון הגמרא בחולין (ג:ס). והוא כמבואר ברש"י (שם סב:) דלאחר שמביא הא דתרנגולתא דאגמא, דראה שדורסת ואסרוה, כתב וז"ל: ומתוך שאין אנו בקיאים בהם, נראה לי דעוף הבא לפנינו יש לומר שמא ידרוס, דהא הך תַּרְנֻגְלוּתָא דַּאֲגָמָא הוי מחזיקין בטוהרה, ולאחר זמן ראה שדורסת. ואין עוף נאכל לנו אלא במסורת, [דהיינו] עוף שמסרו לנו אבותינו בטוהר, ושלא מסרו לנו יש לחוש. ובמסורת יש לנו לסמוך, כדאמר לקמן (ג:ס) שעוף טהור נאכל במסורת.

לסמוך רק על המסורת, אָז שוב שומרין מן השמים שלא ישתנו מעצמן סימני עופות הנאכלים].

ק

אָזוי ווי ביי קידוש החדוש [אף שעיךר המצוה הוא לקדש רק על פי עדי ראייה, ובזמן הסנהדרין לא היה אפשר לקדש רק בכל חודש בזמנו. עם כל זה כשנתמעטו הדורות וראו שתבטל הסמיכה, מצינו כין מ'האָט אָפּגעמאַכט אָזוי [בימי הלל הנשיא לקבוע החדשים ושנים] אויף אלעמאַל, און ס'מוז אָזוי ווערן מן השמים אויכעט [שמשכימים על ידם בהילוך מערכת השמים והשתנות הטבעים, אף שמעיקרא עשו כן רק מחמת חולשת מצב הדור, כשראו שלא יוכלו עוד לקדש על פי הראייה].

קא

אָזוי איז 'דאָס' אויכעט. [דכשנתמעטו הדורות, לא יכלו עוד לסמוך על סימני טהרה של העופות, והוצרכו לסמוך רק על המסורת].
[ולכן] אָז די מסורה ווייזט [שהוא עוף טהור], אָז מ'האָט דאָס אָזוי געלאָזט במסורה, [חזקה היא כין] מסתמא ווערט דאָס נישט נִשְׁתָּנָה.

קב

התחלת ישוב קושיא ג - אמאי לא היה סני במה שלמד נח תורה
יהיה איך שיהיה, [הענין של סימני טומאה וטהרה בבעלי חיים] דאָס איז גיווענדט אין די מעשִׁים פון דור.

קג

בדור המבול כשהיה הדור שפל, מי יודע כמה מינים טהורים נשתנו או להיות טמאים
היצט לאַמיר'זשע צוריק גיין [לבאר ענין הטהורים והטמאים שאצל נח].
[דהנה] ווי דער רמב"ן זאָגט, תחילת בשעת הבריאה איז עס נישט געווען דעס, ס'איז נישט געווען קיין דורס, איז נישט געווען די סימני טומאה, דאָס איז געוואָרן [שפּעטער] דורך די מעשים.
[און] דעס דור המבול איז אָזוי נידעריג געווען, אָזוי שְׁפָל, [איז] מי יוֹדֵעַ וויפיל טהוּרִים²⁷ [איז געווען] וואָס זיי האָבן גאָר געהאָט דעמאָלטס די סימני טומאה.

קד

ואחר כך כשנכנס נח לתיבה ותמה דור המבול, שוב נשתנו כמה מינים להיות טהורים, מה שלא היה כן קודם המבול
איבערדעם קאָן זיין. ווען מ'איז געקומען אין דער תיבה, האָט זיך אויפגעהערט דאָס רשעות פון די וועלט, ס'איז נאָר געווען נח מיט די קינדער, - אפילו די רשעים, אפילו חם, דאָרט האָט ער זיך אויך געמוזט פירן [בעסער] נעבן נח'ן, - איז געוואָרן אַנדערש די וועלט, זענען צוריקגעקומען [די סימני טהרה], איז געוואָרן מער טהוּרִים, איז געווען נאָר די סימנים וואָס ס'האָט פריער [בדורות הקודמים לדור המבול] נישט דורס געווען. פריער [בדור המבול לפני מי המבול] האָט עס דורס געווען, און היינט נישט [בזמן ירידת המבול ותיבת נח].

קה

ולכן אף שלמד נח תורה, עדיין לא היה סני בזה לברר איזה מהם טהורים, כי כמה מהם היו עשויים להשתנות, עתה בכניסת התיבה. ולכן הוצרך גם להסימן דקלימת התיבה
קומט אויס, האָט נח דאָס נישט געקענט מְבַרֵר זיין [אליין], כאַטשיג ער האָט

²⁷ מה שהם עתה טהורים, או מה שהיו טהורים בדורות הקודמים לדור המבול.

לשון פתיחה נח תשכ"ה (חלק א) **קדשו** **טו**

געלערנט תורה. ער האָט נישט געקענט מִבָּר זיין, וואָרן ס'איז געווען [היצט פונדאָסניין] אַן אַנדערער דור, אַן אַנדערער זמן, און אַן אַנדערע הַשְׁפָּעָה. [ולכן הוצרך לסימן דקליטת התיבה (וכהמשך דלקמן באות קי)].

קו
המשך חקדמה לשוב קושיא ג
וכענין כזה מצינו גם כן לענין הַאֲרִיָּה, שצורתו באחד מפני המרכבה, והקשו האיך אפשר שיהיה שם צורת אריה שהוא מין טמא. ותיצרו שבעצם בא ממקור טהרה, אלא יען שמאכלו הוא ממינים טמאים, לכן למטה בארץ הוא מין טמא.
הַפְּנִימִי דָאָס איז אויך [דער ענין] וואָס ס'שטייט ביי אַ אַרְיָה.
[ווי] זיי פרעגן די קשיא, [דהלא] אַרְיָה איז דאָך טמא, וואו קומט עס ס'זאָל זיין אין די מַרְפָּכָה [פְּנִי אַרְיָה אַל הַיָּמִין] [יחזקאל א, י. י. יד].
זאָגן זייער, אַרְיָה איז בעצם פון אַ מְקוֹר הַטְּהָרָה, נאָר ווייל ער עסט כסדר [מינים טמאים], אַרְי דוֹרֵס וְאוֹכֵל [תענית ח. ועוד], ווייל ער עסט פון די חַיּוֹת טְמָאוֹת, דורכדעם ליגט אין אים דער כח הטומאה.

קז
אבל לעתיד כשישתנה טבעו לאכול תבן, שוב יהיה מין טהור. וכמו שפירש הישמש משה בפסוק אַרְיָה כְּבָקָר יֹאכֵל תְּבֵן איבערדעם זאָג איך [א] לעתיד וועט זיין אַרְיָה כְּבָקָר [שיהיה האריה טהור לאכילה כמו הבקר], ווייל יֹאכֵל תְּבֵן [ישעי' יא, ז].

קח
דער יערות דבש [והישמש משה] ברענגט דאָך עס ציילו באריכות [שטעט טומאת אריה הוא רק מפני שאוכל דברים טמאים, אמנם בעצם הוא ממקור הטהרה].

יד פירוש: כפי הנראה.
יב בישמש משה (בחקותי): וְהִשְׁבַּחְתִּי תִּיהָ רָעָה מִן הָאֲרָץ. עיין בילקוט (רמז תרעב) על פסוק הנ"ל. ועיין עוד בילקוט ישעיה (א, יא, רמז תיז) דמפרש גם כן הפסוק וְגַר זָאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְגו' כנ"ל. ואחר שמפרש שם הפסוקים הנ"ל, מפרש שם בפסוק (שם יא, יא) וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף ה' שְׁנֵית יָדוֹ, וזה לשונו, שראו הנביאים תוספת מרובה על העיקר, עכ"ל. והוא תמיה. • והנראה לי על פי מה שכתב היערות דבש (ח"ב דרוש ד), דמבואר שם דאם אמרינן קמא קמא בטיל, בהמה שנתפטמה באיסור מותרת, ואם אמרינן חזור וניעור, בהמה שנתפטמה באיסור אסורה. והנה מבואר עוד שם (ביערות דבש) בשם ספר הפליאה, דלכך נאסר אריה, משום דמאכלו חיות טמאות, אבל מצד עצמותו טהור הוא, ולכך פני אריה הוא במרכבה, עיין שם. • ועל פי זה נראה לי לבאר פירוש הפסוק וְאֲרִיָּה כְּבָקָר יֹאכֵל תְּבֵן, דקשה מה לן בזה מה שיהיה מאכלו, לא הוה ליה לומר רק דלא יזיק, כמו שאמר על דוב וכפיר ומריא. ועוד קשה למה לו הדמיון הזה לומר כבקר, והיה די לומר ואריה יאכל תבן. לכך נראה לי, דהא על פי המבואר בספר הפליאה, מובן דלעתיד דלא יהיה מאכל אריה רק תבן, ממילא דיהיה טהור, דהא בעצמותו טהור הוא, והיינו וְאֲרִיָּה כְּבָקָר, רצה לומר דיהיה טהור כבקר, ולמה, על זה אמר יֹאכֵל תְּבֵן, רצה לומר משום שיאכל תבן. • והשתא נחזי אנן דמבואר מהפסוק הנ"ל דטומאת אריה עכשיו הוא רק משום דנתפטם בטומאה, דאי היה טמא בעצמותו, מה יועיל זה דלעתיד יאכל תבן, והבן. והנה נחזי אנן דאם אמרינן קמא קמא בטיל, ולא אמרינן חזור וניעור, אם כן מסתמא דלא יצויר תוספת מרובה על העיקר, דאף שהיא מרובה, מכל מקום קמא קמא בטיל, ואם כן אינו חזור וניעור, ואם כן סתם תוספת הוא כמו טפל אל העיקר, ואם כן קשה על הלשון והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו, דקאי על הגאולה העתידה במהרה בימינו, וקרי לה בלשון תוספת, והלא דרשו רז"ל בברכות (יב:) שתהא יציאת מצרים טפלה לה, כמו שדרשו בפסוק (יח"ב כג, ז) וְלֹא יֵאָמְרוּ עוֹד וְגו'. מה שאין כן אם אמרינן חזור וניעור, אם כן יצויר שפיר תוספת מרובה על העיקר. והשתא אתי שפיר, דקרי לגאולה העתידה בלשון תוספת. והן הן דברי הילקוט שראו הנביאים תוספת מרובה על העיקר, והיינו מדכתיב וְאֲרִיָּה כְּבָקָר וְגו', דמזה מוכח דטעם האיסור של אריה הוא משום שנתפטם באיסור, ואם כן חזור וניעור, ותוספת מרובה על העיקר, ולכך קרי לגאולה העתידה במהרה בימינו בלשון יוסיף, ודוק כי נכון הוא בס"ד.

יג ביערות דבש (ח"ב, דרוש ד): והנה בפליאה איתא קושיא שם, אם אריה טמא, איך הוכשר למרכבה להיות מד' פנים במרכבה. ותיירץ דבאמת אריה כשר, רק התורה פסלו, הואיל ומינו אוכל כל חיות טמאות, ונפטם באיסור. וכן כתב קצת הרמב"ם במורה נבוכים (ג, מה) בטעם איסור טמאים, דלכך אריה פסול. [ועיין עוד מה שהאריך שם בדרוש ח].



און ס'שטייט אזוי אין די קדמונים¹¹.

קט

ולפי זה יש לומר באמת, כי בזמן התיבה היה גם האריה מין טהור, וכעין שיהיה לעתיד

קומט אויס, טאקע דער אַריה אליין, נעבן נח'ן האָט ער דאָך נאָר געגעסן וואָס נח האָט אים געגעבן, מָפֶל מֶאָכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֶל¹², איז דער אַריה אליין אויך געוואָרן טהור.

קי

המשך התחלת ישוב קושיא ג

לפי זה איז אזוי. נח האָט געוואוסט די הלכה [והכיר בסימני טומאה וטהרה], נאָר מ'האָט דאָס נישט געקענט מְבַרֵר זיין [לפי המציאות, האיך יהיו הסימנים בזמן התיבה. ולכן] האָט געמוזט זיין [דער מבחן פון] התיבה קולטור¹³.

קיא

ישוב קושיא ו

ממה שראה נח ע"י קליטת התיבה, שנצטוו ליקח שבעה גזם מאותן מינים טמאים שנשתנו עתה להיות טהורים, מזה הבין שהדבר תלוי לפי מצב הדורות, ואם כן יש לחוש שמא לאחר המבול שוב יתקלקלו הדורות, ויחזרו בהם סימני טומאה, ולכן "מיד" הקריב קרבנות מכל המינים האלו שהיו 'עֵתָה' טהורים

איבערדעם קאָן זיין.

[ווען] ער האָט דאָ געזען ס'איז געוואָרן אַ הַשְׁתַּנּוּת [בסימני הבהמות והעופות, און] די תיבה האָט קולט געווען [מינים חדשים, וואָס] זיי זענען געוואָרן טהור.

[פון דעם] איז געווען 'וּיִבֶן' נח, האָט ער דאָס פאַרשטאַנען [שסימני הטהרה משתנים לפי מצב הדורות].

[ולכן לאחר שיצא מן התיבה] איז געווען 'מִיד' וַיִּקַּח [מכל הבהמה הטהורה, ווייל פון דעם] האָט ער מורא געהאָט אַז ס'וועט זיין [שפעטער אַנדערש, שהרי] ווייטער אויף די וועלט זענען אַרויסגעגאַנגען די רָשָׁעִים, די רָשָׁעִי אַרְצָן [של דור הפלגה ודומיהן], ס'איז געווען חָם מיט די קינדער. און די [הבעלי חיים] וועלן ווייטער ווערן אַזעלעכע [מיט סימני טומאה], און מ'וועט שוין נישט קענען מְקַרֵּב זיין [מכולם].

איז געווען 'מִיד' [הקריב מהם קרבן, ווייל] ער האָט נישט געוואוסט [וואָס וועט זיין שפעטער], וואָס ווייסט מען וואָס וועט זיך טון אויף דער וועלט, [און] די וועלן צוריק ווערן עופות טמאים, [ולכן] 'די' האָט ער געמוזט זיין 'מִיד' וַיִּקַּח, תיכף האָט ער געמוזט מְקַרֵּב זיין.

קיב

ישוב קושיא ז

[ואתי שפיר גם מה שכתב רש"י זה על לשון הפסוק מכל הבהמה הטהורה', ולא הספיק לו להביא זאת כדברי המדרש על תחלת הפסוק "וַיִּבֶן" נח. כי בא להסביר דברי המדרש, מהיכן הבין זאת נח, דזהו ממה שנצטוו ליקח "מכל" הבהמה הטהורה" דייקא, דנכלל בזה גם אלו שהיה בהם השתנות בתיבה להיות טהורים לשעתם, אשר מזה הבין כי סימני טהרה וטומאה הם מהדברים העשויים להשתנות לפי מצב הדור, ולכן הקריב "מיד" מהם קרבן, טרם שיחזרו וישתנו].

¹¹ כמובא כן ביערות דבש בשם ספר הפליאה, ובשם הרמב"ם בספר המורה.

¹² והם מן הצומח בלבד, כי בעלי חיים לא היו שם כי אם אותן שנים שנים מהטמאים, ושבעה שבעה מהטהורים. [ועיין עוד באבן עזרא (ו, כ) וז"ל: ותועי רוח ישאלו מה אכל כל עוף דורס וכל חיה כמו האריה שלא יחיה כי אם מבשר וזאת איננה שאלה כי מי שלא ימצא בשר יאכל העשב ופרי העץ כאשר ירעב].

¹³ ועיין עוד בזה באורך בס"ג נח תשי"ח (נדפס בחידושי תורה תשי"ז עמוד צג).

קיג

התחלת ישוב קושיא ד

כוונת הכתוב וְאֵתָהּ קַח 'לָךְ', היינו לצורך אכילתך.

[ולבאר הפסוק] וְאֵתָהּ קַח 'לָךְ', וּוָאסְ אִיז דַּעַר "לָךְ".

הָאָב אִיךְ גַּעַרְעַכְנַט [שהוא] אַזְוִי ווי 'לָכֶם' יְהִיָּה לְאָכְלָהּ (ט, ג).

ווי מ'טִיטשט אַסאַךְ מָאָל 'לָכֶם' [לכל צרכיכם, או להנאתכם, אויף] אוכל נפש.

קיד

והוא כי קודם התיבה לא הותר להם לאכול בשר, ורק לאחר התיבה

[שהרי] לעולם האָט מען דאָךְ נִישַׁט גַּעַטְאָרַט עֶסֶן בִּיז דַּעַמְאָלְטַס [קִיין בעלי חיים, ורק

לאחר התיבה הותר לו לאכול מהם, וכדכתיב (שם) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי 'לָכֶם יְהִיָּה לְאָכְלָהּ' כִּיִּרְק

עֲשֹׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל^מ.

קטו

הקדמה לִישוב קושיא ה

באור החיים הק' כתב ג' טעמים על שהותר לנח לאכול בשר, ואחד מהם עבור שנח הציל

את כולם במה שהקריב הקרבנות, שזה גרם שנתרצה ה' שלא יהיה עוד מבוך בעולם

[והנה] דַּעַר אֹר חַיִּים הַקְדוּשׁ זָאָגַט^{מא} דְּרִי טַעֲמִים [על שהותר לנח לאכול בשר, מה

שלא הותר לאדם הראשון].

אִינַס ווייל ער האָט זיי מְצִיל גַּעוּוּעַן.

און ער האָט זיי גַּעַשְׁפִּיזַט [בתוך התיבה].

און דַּעַרְנאַךְ זָאָגַט ער, ווייל מיט די קְרָבְנוֹת האָט ער מְצִיל גַּעוּוּעַן ס'זאָל מַעַר

קִיין מְבוֹל נִישַׁט זִיין, [ונמצא] אַז דַּעַס אַז זיי זאָלן ווייטער קאָנען בלייבן [בעולם] האָט

ער [זיי] מְצִיל גַּעוּוּעַן מיט זיינע קְרָבְנוֹת, איבערדעם האָט מען אים מְתִיר גַּעוּוּעַן דאָס

עֶסֶן [בעלי חיים]. - אַזְוִי זָאָגַט דַּעַר אֹר חַיִּים הַקְדוּשׁ.

קטז

לְפִי זֶה קוֹמַט דאָךְ אוֹיִס [לטעם השלישי], אַז דַּעַס וּוָאסְ ס'אִיז מוֹתָר לְאָכְלָהּ, דַּעַס

אִיז פֿון דַּעַס זַעֲלָבֵן טַעַם, ווייל ער האָט מְקָרִיב גַּעוּוּעַן קְרָבְנוֹת.

קיז

ישוב קושיא ה

וממילא לא קשה מהיכן הבין נח שריבוי המהורים הם לצורך הקרבנות, דילמא הם

לאכילה. שהרי אלמלא לא הקריב הקרבנות, לא היה מותר לו ליקח מהם לאכילה

איבערדעם [אתי שפיר וואָס] היצט האָט ער פֿאַרשטאַנען אַז ער ברויך מְקָרִיב זִיין

^מ ופירש רש"י שם: לָכֶם יְהִיָּה לְאָכְלָהּ. שלא הרשיתי לאדם הראשון בשר, אלא ירק עשב. ולכם, כִּיִּרְק עֲשֹׂב

שהפקתי לאדם הראשון, נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל.

וברש"י בראשית (א, ט): לָכֶם יְהִיָּה לְאָכְלָהּ, וְכָלֹל חַיַּת הָאָרֶץ. השווה להם בהמות וחיות למאכל, ולא

הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד כולם. וכשבאו בני נח התיר להם

בשר, שנאמר כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וגו', כִּיִּרְק עֲשֹׂב שֶׁתִּתְּרִי לָאֲדָם הָרִאשׁוֹן, נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל.

ומקורו בגמרא סנהדרין (נט:): אמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה דכתיב,

לָכֶם יְהִיָּה לְאָכְלָהּ וְכָלֹל חַיַּת הָאָרֶץ, ולא חית הארץ לכם. וכשבאו בני נח התיר להם, שנאמר כִּיִּרְק עֲשֹׂב נָתַתִּי

לָכֶם אֶת כָּל.

^{מא} באור החיים הק' בפרשתן (ט, א): כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וגו'. יש לדעת למה לא הותר הבשר לאדם אלא לנח.

ונראה כי נח משלו נתנו לו לג' סיבות, האחד שבאמצעותו מצא ה' לקיים המין, וזולתו לא היה מקיים מין

הרמש בלא אדם, וזוהו זכה הוא בהם. ב' שהוא טרף בהם ויגע בתיבה, וצא ולמד כמה יגיעות יגע בהם, ועליו

נאמר (תהלים קכח, ב) יָגִיעַ כַּפִּיךָ [כי תאכל] וגו'. ג' שגרם באמצעות קרבנו שנתרצה ה' ונשבע שלא יִכְרֹת כָּל בָּשָׂר

וגו', לזה התיר לו ה' לאכול מפרי דרכו.



קִרְבָּנוֹת. איי טאַמער איז עס צום עסן, אָבער ווען ער איז נישט מִקְרִיב קיין קִרְבָּנוֹת, העט ער דאָךְ נישט געווען געטאַרט עסן אויך נישט, ס'איז דאָךְ הא באה תליא, דעס איז דאָךְ וועגן דעם, [וממילא] קען איך דאָךְ נישט זאָגן אַז ס'איז וועגן דעם געבליבן [עבור צורך האכילה], האָט ער פאַרשטאַנען ער מוז מִקְרִיב זיין קִרְבָּנוֹת.

ק"ח

המשך ישוב קושיא ד

ולזה נאמר לנח וְאַתָּה קַח לְךָ לְצֹרֶכְךָ, מִכָּל מִאֲכָל 'אֲשֶׁר יֹאכֵל'. וכן נאמר בריבוי הטהורים תִּקַּח "לְךָ" שְׂבֵעָה שְׂבֵעָה. דהיינו שעי"ז תקריב מהם קרבנות, ויהא נותרם לך הבעלי חיים לאכילה

[ולזה נאמר] וְאַתָּה קַח לְךָ, ס'זאל טאַקע בלייבן "לְךָ" [לצורך], מִכָּל מִאֲכָל 'אֲשֶׁר יֹאכֵל' [שזה יוסיף לך היתר אכילה אף מבעלי חיים. והסיבה לזה, יען] ווייל דו וועסט מִקְרִיב זיין די קִרְבָּנוֹת, וועט מען קאַנען עסן [גם מהבעלי חיים].

[וכן אתי שפיר תיבת "לְךָ" שבפסוק תִּקַּח לְךָ שְׂבֵעָה שְׂבֵעָה (עיין קושיא ד), דהיינו דמה שתקח מן הטהורים שבעה ותקריב מהם קרבנות, זה יהיה תועלת לצורך אכילתך, שתהא שוב מותר לאכול מהם].

ק"ט

המשך ישוב קושיא ג - אמאי לא היה סני בסימן דכל שהתיבה קולטתו

אם לא היה לומר תורה, לא היה מכיר בשינוי סימני טומאה וטהרה שנתהווה בהתיבה, ולא היה מבין ללמוד מזה שהסימנים תלויים במצב הדור, ושלכן יצטרך להדור להקריב מהם קרבן "מיד" בצאתו, שמה יחזרו וישתנו לאחר מכן איבערדעם, ווען ער העט אָבער נישט געווען געלערנט קיין תּוֹרָה, העט ער דאָךְ נישט געוואוסט ווייטער גאַרנישט, דעמאָלטס אין די תּבָּה זענען געווען מער טהוּרִים, און דערנאָך זענען צוריק געוואָרן [כמה טמאים], העט ער נישט געווען געוואוסט וואָס איז דאָס, ער העט דאָךְ נישט געווען געוואוסט קיין חילוק צו מאַכן אַז ער זאָל 'שוין' ברענגען קִרְבָּנוֹת [מן הטהורים, וכמו שאמרו במדרש "מיד" הקריב].

קכ

ישוב קושיא ג (באופן ב) - אמאי לא היה סני בסימן דכל שהתיבה קולטתו

וכן נוגע זה לענין הקרבת קרבנות במשך השנים והדורות שלאחר זה, שהרי להקריב קרבן הותר לבני נח רק מן הטהורים ולא מן הטמאים, ואם לא היה נח לומר תורה, לא היה יודע למסור להם סימני הטהרה והטומאה, כדי שידעו מאיזה מין מותר להקריב קרבן

און [כמו כן נוגע זה אויף] שפעטער [בזמנים שאחר מכן, אם ירצה נח ובניו להקריב עוד קרבן]²², אַז מ'וועט מעגן עסן, העט ער ווייטער נישט געווען געוואוסט, מ'האָט דאָךְ נישט מִתֵּיר געווען [להקריב] נאָר העתידה להיות טהורה לישראל. און די אַלע שְׁיִנוּיִים וואָס זענען געוואָרן דערנאָכדעם צוריק [שכמה מהם חזרו לסימני טומאה], העט ער ווייטער נישט געוואוסט וועלעכס איז טהור און וועלעכס איז טמא, העט ער געווען געמיינט אַז די טמאים [שנשתנו בתוך התיבה לטהור] זענען ווייטער טהור, [אפילו] די וואָס זענען צוריק געוואָרן טמאים, [וכדוגמת שאמרו בגמרא] תִּזְאָרְךָ דְּקָא דְּרִיס, די וואָס די גמרא זאָגט מ'האָט געטראָפֿן דערנאָכדעם ביי דעם תְּרַגְּוּלָתָא דְּאִגָּמָא, דאָס העט ער נישט געווען געוואוסט, העט ער ווייטער געווען געמיינט דאָס איז אויך טהור, העט ער נאָכאַמאָל געווען מקריב געווען קִרְבָּנוֹת דערפון. [אלא מאין] מוז זיין שלמד תּוֹרָה.

²² כן מוכח מלשון רבינו בסוף אות זה. וכן מוכרח לפרש, שהרי באכילה הותר לבני נח אף מן הטמאים, משא"כ להקריבה הותר להם רק מן טהורים ולא טמאים, וכמבואר בגמרא זבחים (קטז). המובא לעיל בהערה ד.

איבערדעם ביידע [הבחנות] האָבן געמוזט געשען, איבערדעם איז דאָס ביידע אַמט וַיַּצִיב.

קכא

היוצא מזה לענינינו:

היוצא לנו מזה, די אויפפירונג פונעם מענטש איז מַשְׁפִּיעַ אפילו על כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, [און] אַיִן צָרִיךְ לומר אז ס'איז מַשְׁפִּיעַ אויף זיך. איבערדעם ווייסט מען נישט חלילה [אויף זיך], - כך דרכו של היצר הרע, היום אומר לו עֲשֵׂה כך, ומחר עֲשֵׂה כך (שבת קה:), - מענטשן ווערן נִשְׁתַּנֵּה [לטוב או להפך]. אז מ'פירט זיך ווי ס'ברויך צו זיין, מיט תוֹרָה און מיט דִּרְךְ אֶרֶץ, ווערט מען אַ אַנדערער מענטש.

מ'זעט אַסאַך מָאָל מ'איז נישט 'דער' וואָס מ'איז געווען.

קכב

[און] דאָס איז דאָ הֵן לְטוֹב, און הֵן חֲלִילָה פֶּאָרקערט.

קכג

[הֵן לְטוֹב, אז] מ'ווערט אַן אַנדערער מענטש, מ'באַקומט אַ אַנדערן דַעַת, מיט אַן אַנדערע אויפפאַסונג, אַן אַנדערע מיינונג, אַן אַנדערן צוגאַנג צו אידישקייט און צו מענטשן, צו בְּרִיּוֹת, אַלדינגס [ווערט נִשְׁתַּנֵּה, סיי] די אויפפירונג פֿלפֿי שְׂמִיָּא, בין אדם למקום, און [און סיי די אויפפירונג] בין אדם לחבירו. ווי ס'שטייט²⁰ אז אַ תלמיד חכם שדיבורו בנחת עם הבריות [הוא מאהב ומקדש שם שמים, ונמצא שמתעלה ומתקדש בכל יום יותר].

קכד

און [הֵן] חלילה פֶּאָרקערט, חס ושלום אז מ'איז נתפס אין עֲבִירוֹת, אָדער שלעכטע מַחֲשָׁבוֹת, אָדער אַנדערע שלעכטע מַעֲשִׂים, ווערט מען אַן 'אַנדערער' מענטש, באַקומט מען אַן אַנדערע מיינונג, אַן אַנדערע הַשְׁפָּעָה. ס'איז אַ קל וחומר [ממה שמצינו] אז מ'האָט אַ הַשְׁפָּעָה אויף יענעם עוֹף, האָט מען [אודא] אַ הַשְׁפָּעָה אויף זיך אַליין.

קכה

חקדמה לשיב קושיא א

ממה שאמרתי בראש השנה - בביאור הפסוק וַיֵּרָא וַהֲנֵה אֵיל אַחֵר

יש להבין הכוונה בלשון אֵיל 'אחר'

[וכעין ווי] איך האָב געזאָגט ראש השנה²¹, ס'שטייט (וירא כב, יג) וַיֵּרָא וַהֲנֵה אֵיל אַחֵר. [דצריך ביאור] וואָס איז דער 'אַחר'.

²⁰ בגמרא יומא (פו): תנאי, וְאָהֲבָת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ (ואתחנן ו, ה), שיהא שם שמים מתאבה על ידך. שיהא קורא ושונה ומְשַׁמֵּשׁ תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אשרי אביו שלמֶדוֹ תורה, אשרי רבו שלמֶדוֹ תורה. אוי להם לבריות שלא לִמְדוּ תורה, פלוני שְׁלָמֵד תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו וכו'. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אוי לו לפלוני שְׁלָמֵד תורה, אוי לו לאביו שְׁלָמֵדוֹ תורה, אוי לו לרבו שְׁלָמֵדוֹ תורה, פלוני שְׁלָמֵד תורה, ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו וכו'.

²¹ בדרשת תקיעת שופר תשכ"ה, ונדפס בדברי יואל לר"ה (את מב) וז"ל: ואפשר לומר על פי מה דאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לא) כיון שהגיע החורב על צאורו, פרחא ויצאה נשמתו של יצחק, כיון שהשמיע קולו מבין



קבו

ובמדרש דרשו 'אחר' כל המעשים והצרות, סופן לזכור להם עקידת יצחק וליגאל בקרנו של איל. אבל לפי זה אכתי חסר תבלין למה העמיד הכתוב לשון זה דייקא אצל מה שראה אברהם את האיל נאחו בסכך, ולא בגמר כל ענין העקידה [נאָר] מ'זאָגט [אין מדרש דעם פֿשט]^מ, **אחר כל המעשים** [שישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות, וזכר להם עקידתו של יצחק, סופן ליגאל בקרנו של איל זה]^מ.

נו לכאורה [לפי פירוש המדרש נמצא] דער 'אחר' האָט געדאַרפט שטיין שפעטער [בגמר ענין העקידה, אבל כאן אצל מה שהיה האיל] **נאָחו בסכך בקרניו**, וואו קומט אָהער דער **איל 'אחר'**.

שני הכרובים ואמר אל תשלח ידך אֶל הַנֶּעֱר, חזרה הנפש לגופו וכו', וידע יצחק תחיית המתים מן התורה וכו', עכ"ל. **ובוהר הקדוש** (ריש פרשת נח כתוספתא) איתא דהוחלף נשמתו וז"ל, יִצְחָק בִּשְׁעָתָא דִּאֲתָקְרַב עַל גְּבִי מִדְּבָחָא נִפְקַת נִשְׁמָתָהּ דְּהָוָה בֵּיהּ בְּהָא עֲלָמָא וכו', ואחר כך תבת ביה נשמתיה דעלמא דאתי, עכ"ל. וכתב האר"י הק' **בספר הליקוטם** (כפ' וירא ופ' חיי) על פי המבואר בוהר הק' דיצחק אבינו נולד בנשמתא מסטרא דנוקבא וכו' ועל כן לא היה לו זווג ולא היה ראוי להוליד, ובשעת העקידה דפרחה נשמתו, אז קיבל נשמתו מסטרא דדכורא, ומאז היה [יצחק] בן אברהם (תולדות כה, יט), וכמו שנאמר (חיי כד, נא) וְהָיָה אִשָּׁה לְבֶן אֲדֹנָיִךְ, ומאז היה ראוי להוליד, יצ"ש.

ובהקדמות אלו יתבאר כל הענין, דהנה מה שאמר לו הקב"ה וְהִעֲלֵהוּ לְעֵלָה, היתה כוונתו יתברך שיקריב נפשו ורוחו ונשמתו למעלה לפניו יתברך לעולה, ונתקיים כן בפועל ממש וכו'. ומעתה תרווייהו איתנייהו, דציבא מילתא מה שאמר לו הקב"ה לא אמרתי שִׁחְטֵהוּ אלא וְהִעֲלֵהוּ שָׁם לְעֵלָה, כי באמת כן היה רצונו יתברך מעיקרא שימנע מלשחטו, אבל יתקיים בו וְהִעֲלֵהוּ שָׁם לְעֵלָה, על ידי מסירת נפשו, וכן נתקיים הצויו, שמסר נפשו לפניו יתברך לעולה ויצאה נשמתו. ואין בזה סתירה למה שאמר השי"ת כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לְךָ וְרַע, כי הלא אפשר שיתקיימו שניהם כאחד, כי נשאר גופו רק נתחלף נשמתו וכו'. ו גם אתי שפיר מה דאיתא במדרש (מובא בישיבת משה בשם ילקוט דוד) שאמר לו הקב"ה אנא יחב לך ברא אחרא דשמיא יצחק, שזה נתקיים גם כן על ידי שנתחלף נשמתו לנשמת דוכרא כנ"ל, כי ע"י חילוף נשמה נחשב כאיש אחר, על דרך שמצינו (שמואל א' י, ו-ט) **אצל שאול המלך כשמשחו שמואל הנביא למלך**, אמר לו וְצִלְחָה עֲלֶיךָ רוּחַ ה' וְהַתְנַבֵּיתִי וְנִהְפַכְתִּי לְאִישׁ אַחֵר וגו', וְהָיָה קִהְפַנְתּוֹ שִׁכְמוֹ לָלֶכֶת מֵעַם שְׁמוּאֵל וַיִּהְיֶה לוֹ אֲלָקִים לֵב אַחֵר. וכעין זה מצינו שכתב המגן אברהם (א"ח מו, י) דגם גר יכול לברך ברכת שלא עֲשֵׂי גוי, אע"פ שבתחלת יצירתו היה גוי. דלפי מה שכתבו המקובלים (בסידור הרמ"ק) דכוונת הברכה על מה שלא נתחלפה נשמתו בלילה בנשמת גוי או עבד, א"כ גם הוא לא נעשה גוי ושפיר יכול לברך ברכה זו. הרי מכל הלין דע"י חילוף נשמה מיקרי שנעשה אדם אחר, וזה שאמר לו הקב"ה אנא יחב לך ברא אחרא ושמיא יצחק, ולא ע"י שחיטה כי אם ע"י חילוף נשמה וכו'. גם לא טעה אברהם אבינו בכבואו, כי כן היתה כוונת הכבואה שהיה יצחק לעולה, ונתקיים כן. ובמכוון נאמרה לו נבואה זו בלשון סתום ולא גילו לו מענין החילוף, כדי להגדיל הנסיון.

ובזה אפשר לפרש מה שאמר הכתוב וַיֵּרָא וְהָיָה אֵיל אַחֵר, על פי מה שכתב הרמ"ע מפאנו בעשרה ומארות (הובא בילקוט ראובני) דיצחק פרחא נשמתו בשעת עקידה ונכנס באיל, הרי שהעולה עצמה הוא האיש עכ"ל. ובה פ"ק ז' זה"ה בישיבת משה מה שאמר אברהם אֲלָקִים יֵרָאֵה לוֹ הָשֵׁה לְעֵלָה בְּנִי, דלכאורה הוא שני הפכים, אם השא לאו בני ואם בני לאו השא, ולפי הנ"ל ניחא שהיה השא בנו ממש, ע"י שהוחלף נשמתו ונכנס באיל, ומעתה מתחלה לא היה ראוי שיקח את האיל להקריבו ולא נצטוו בכך, אמנם אח"כ שהוחלף נשמתו של יצחק ונכנס באיל אז שפיר דמי שלקח את האיל להקריב תמורתו, ולזה אמר וַיֵּרָא וְהָיָה אֵיל 'אחר', דעל ידי חילוף ועיבור נשמת יצחק בו, נעשה האיל איל אחר, ועל כן וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תחת בנו, כמו שפירש בייט פנים (לר"ה אות מג) דע"י שהוחלף בנשמתו יצחק נמצא ששחט לבנו ממש. ולפי זה עולה יפה גם פירושו של רש"י ז"ל, דאחר שאמר לו המלאך אז ראהו, דאחר שנעשה האיל איל אחר, אז ראהו אברהם. ומלת אחר סובלת משמעות שניהם, שהיה האיל אחר, וגם לאחר שנעשה לאיל אחר אז ראהו אברהם ולקחו והקריבו, והבן. (ועיין בייט פנים שם אות כג).

[וכן הזכיר רבינו ענין זה בקצרה בדרשת הושענא רבה תשכ"ה (אצל למענן בוראני), עיי"ש].

^מ **בבראשית רבה** (נו ט, ט) וַיִּשָּׂא אֲבָרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וְהָיָה אֵיל אַחֵר. מהו אחר, אמר רבי יודן אחר כל המעשים ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות, וסופן ליגאל בקרנו של איל, שנאמר (זכרי' ט, יד) וְהָיָה אֲלָקִים בְּשׁוּפָר יִתְקַע וגו'. אמר רבי יהודה בר סימון, אחר כל הדורות ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות, וסופן ליגאל בקרנו של איל, הדא הוא דכתיב וְהָיָה אֲלָקִים בְּשׁוּפָר יִתְקַע. אמר רבי חנינא ב"ר יצחק, כל ימות השנה ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות, וכראש השנה הן נוטלין שופר ותוקעין בו, ונוכרים לפני הקב"ה והוא מוחל להם, וסופן ליגאל בקרנו של איל שנאמר וְהָיָה אֲלָקִים בְּשׁוּפָר יִתְקַע.

^מ דשופר של משיח יהא נעשה מקרנו של איל זה הנקרב תמורת יצחק, וכמבואר בפרקי דרבי אליעזר (סוף פל"א).



קבו

ואמרתו לפרש בכוונת הפסוק, והוא על דרך שאמר שמואל הנביא לשאול
המלך (בעת שמשח אותו למלך) וְעָלְתָה עָלֶיךָ רוּחַ ה' וגו' וְנִהְפַכְתָּ לְאִישׁ אֲחֵר

האָב איך געזאָגט אַזוי.

ס'שטייט ביי שאול המלך (שמואל א' י, ו), שמואל הנביא איז צו אים געקומען
איידער ער איז געוואָרן מלך, האָט ער געזאָגט וְעָלְתָה עָלֶיךָ רוּחַ ה', איך וועל דיר
אַריינגעבן אַ רוּחַ ה', [וְהַתְנִיבִי עִמָּם] וְנִהְפַכְתָּ לְאִישׁ אֲחֵר, וועסטו 'נְתִיפֶךָ' ווערן, און
דו וועסט ווערן אַן אַנדערער מענטש.

שמואל הנביא האָט אין אים אַריינגעגעבן אַ רוּחַ ה', איז ער נְתִיפֶךָ געוואָרן, ער
איז געוואָרן אַן אַנדערער מענטש [וכדכתיב גם להלן (שם, ט) וְהָיָה כְּהַפְּנוֹתוֹ שְׁכֻמוֹ לְלֶכֶת מֵעַם
שְׁמוּאֵל וַיִּהְיֶה לוֹ אֱלֻכִים לֵב אֲחֵר].

קכח

והנה גם בכאן בענין העקידה מבואר מהא"ו הק', שיצתה נשמתו של יצחק, ונתחלף עם נשמתו של האיל, ולכן
כשנשחט האיל שפיר נתקיים מאמר ה' וְהַעֲלֵהוּ לְעֹלָה, שע"י שהיה בהאיל נשמת יצחק, נחשב כאילו נשחט יצחק

[וכמו כן יבואר בכוונת הפסוק וַיֵּרָא וְהָיָה אֵיל אֲחֵר].

[דהנה] דער אר"י הקדוש זאָגט דאָך^מ ביי די עֲקֵדָה, [דלכאורה] מ'האָט אים
געהייסן ברענגען [ליצחק] אויף דער עֲקֵדָה, און ס'איז נישט געשען. [נאָר] ס'איז אָבער
נְתִיפֶךָ געוואָרן נְשָׁמָתוֹ, נְשָׁמָת יִצְחָק איז אַרײַן אין אֵיל, און ער [יצחק] האָט באַקומען
די נשמה פונעם אֵיל. [ולכן כשנשחט האיל נחשב כאילו נשחט יצחק ממש, ושפיר נתקיים ציווי ה'
שאמר והעלהו לעולה].

[ומבואר שם עוד, כין דורכדעם איז ער [יצחק] געוואָרן פון עוֹלָם הַדְּכוּרָא [ויעי"ז זכה
לבנים, ווייל] ער האָט דאָך נישט געקאָנט מוליד זיין פריער [כי מעת לידתו היה לו נשמה
מעולם הנוקבא]^{מב}. - אַזוי זאָגט דער אר"י הקדוש.

קכט

ונמצא שהאיל נשתנה או למעליותא, כי נכנס בו נשמתו של יצחק.
ולכן נאמר כאן וַיֵּרָא וְהָיָה אֵיל אֲחֵר, כי נהפך לאיל אחר ממש

קומט דאָך אויס, נאָך דער מעשה פון די עֲקֵדָה, האָט דער אֵיל באַקומען נְשָׁמָת
יִצְחָק אָבִינוּ. [און] אַז מ'באַקומט אַ נְשָׁמָת יִצְחָק אָבִינוּ, ווערט מען דאָך זיכער אַן
אַנדערער. אַז דאָרט שטייט וְנִהְפַכְתָּ לְאִישׁ אֲחֵר [אף שהיה שאול המלך בעצמו, אם כן קל
וחומר לאיל שקיבל נשמת אדם צדיק].

איבערדעם זאָגט ער וַיֵּרָא האָט ער געזען וְהָיָה אֵיל אֲחֵר, אַן אַנדערער אֵיל, ער
איז נישט אַזוי ווי ער איז געווען פריער, [ווייל] ער האָט באַקומען נְשָׁמָת יִצְחָק אָבִינוּ.
[עד כאן ממה שאמרתי בראש השנה].

קל

[והיוצא מזה כי כשמתעלה האדם ממדרגותיו, נקרא זה בלשון "הפיכה לאיש אחר" וכמו
שנאמר בשאול המלך, וְנִהְפַכְתָּ לְאִישׁ אֲחֵר].

^{מז} עיין באורך בספר הליקוטים (פרשת וירא ופרשת חיי). ועיין בילקוט ראובני (וירא, אות קפז) בשם העשרה מאמרות
וד"ל: מפריחת נשמתו של יצחק נגלם האיל, פי' בשעת העקידה יצאת נשמתו, ובא לאיל שנברא בין השמשות,
וזהו השם לעלה 'בני' (כב, ח), הוא ממש בני.

^{מב} ועיין באורך בענין זה בדברי רבינו בס"ג וירא תשכ"ז (לשון קדשו רנט ח"ב).



קלא

ישוב קושיא א

הפסוק אומר אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נַח, היינו הגלגולי סיבות והמעשים שהיו אצל נח, ודור המבול

דאָס שטעלט אַראָפּ די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נַח, די גלגולים [גלגולי סיבות].
אזוי ווי זיי טייטשן אסאך.

[דלשון 'תולדות' מתפרש] דאָס 'געפירעכטס'מט.

[אדער גלגולי סיבות] אזוי ווי רש"י זאגט דאָרט'ן [בפסוק] אֵלֶּה תּוֹלְדֹת יַעֲקֹב.

קלב

און ער שטעלט אַהער [בהפסוקים] די גאַנצע פרשה פונעם מבול, וואָס ס'האָט זיך
דאָ געטון, וויאָזוי איז דאָס געוואָרן, אַז ס'איז איבערגעקערט געוואָרן [כל מצב העולם].

קלג

והנה דור המבול לא נתרדרדו בפעם אחת, אלא בכל פעם נתרדרדו יותר, וכל זה נקרא בלשון "הפיכה", אף מרע
לגרוע יותר. וכמו שמצינו בשאול המלך, דאף שהיה טוב מעולם, ונקי מכל חטא, כשנתעלה יותר במדרגתו
הטובה, נאמר עליו וְנִהְפְּכָתָ לְאִישׁ אֲחֵר

דער אַמַּת איז אזוי.

וויאָזוי איז געוואָרן אַזאַ נידעריג דורך [בדור המבול, ווייל] דורך די מעשים ווערט
מען נְתַהַפֵּךְ לְאִישׁ אֲחֵר.

[און] צדיקים זענען אויך מְהַפֵּךְ [אויף לטובה], צדיקים ווערן נְתַהַפֵּךְ 'וואָס-אַמאָל'
[אלץ] גרעסער און גרעסער.

שאול המלך איז געווען נקי מכל חטא^א, ער איז געווען זייער גרויס [אף קודם
שהומלך], און נאָכדעם איז ער געוואָרן נאָך גרעסער, שטייט אויך [דערויף דאָס לשון]
וְנִהְפְּכָתָ לְאִישׁ אֲחֵר.

[און] אזוי רשעים ווערן נְתַהַפֵּךְ [ג'ם כן, אלא לרעה ח"ו. ואף אם אין זה שינוי מן טוב לרע,
רק מן רע ליותר גרוע, גם כן נקרא זה בלשון "הפיכה"].

קלד

ולזה מביא כאן המדרש את הפסוק "הפוך" רשעים, שגם הרשעים אינם עומדים במדרגה אחת, רק מתדרדרים
ונתהפכים ממדרגה למדרגה. אבל הסוף הוא וְאֵינֶם, שאין להם קיום והעמדה, רק הם יורדים ומתבטלים לגמרי

דעס זאגט דער מדרש אויף דעם וואָס ער שטעלט אַראָפּ דאָרטן דעם דור
המבול, "הפוך" רשעים, רשעים ווערן אויך נְתַהַפֵּךְ, וואָס-אַמאָל ווערט ער [אלץ]
אַנדערש. אפילו דעם וואָס מ'האָט זיך פריער נישט געקאָנט אויסמאָלן פון אים,
שפעטער קאָן מען זיך דאָס אויך אויסמאָלן. ער ווערט אַרגער.

[וכמו שמצינו בעופות], אפילו ער האָט פריער נישט דוֹרַס געווען, שפעטער איז ער
דוֹרַס. אזוי ווי די גמרא זאגט ביי די תְּרַנְגוּלָתָא דְאַגְמָא.

[און אזוי] בכלל איז הַפּוֹךְ רשעים, אָבער וְאֵינֶם, ס'האָלט נישט אויס, ס'ווערט אזוי

^א וכעין שמפרש ברש"י ריש פרשת: אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נַח. ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים, מעשים טובים.
ועיין ברד"ק ואבן עזרא שפירשו, אלה 'קורותיו' של נח.

^ב ברש"י וישב (ל, ב): אֵלֶּה תּוֹלְדֹת יַעֲקֹב. ואלה 'של' תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם, עד שבאו לכלל
ישוב. סיבה ראשונה יוסף בן שָׁבַע עָשָׂה וגו', על ידי זה נתגלגלו וירדו למצרים. זהו אחר ישוב פשוטו של
מקרא, להיות דבר דובר על אופניו.

^א כמבואר בגמרא יומא (כב:): בְּן שָׁנָה שָׂאוֹל בְּמָלְכוֹ (שמואל א' יג, א), אמר רב הונא, כבן שנה שלא טעם טעם
חטא.



לאנג נְתַהפֶּךְ נעבעך, ביז ס'גייט צוגרינד, ביז ס'ווערט נעבעך בְּטֵל ומְבוּטָל.

קלה

אבל בצדיקים נאמר ובית צדיקים "יעמד", שגם אצלם שייך ענין הפיכה להתעלות
תמיד לטובה יותר, ולהתחלפות שלהם יש 'קיום והעמדה' בזה ובבא

אָבער **ובית צדיקים**, צדיקים אַז זיי זענען נְתַהפֶּךְ, וואָס צדיקים זענען מְהפֶּךְ דאָס
גייט וואָס-אַמאָל [אלץ] ווייטער, איז "יעמד" בעולם הזה ובעולם הבא. ווערט מען
נְתַהפֶּךְ [בכל פעם יותר לטובה].

קלו

סיום הדרשה – וברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן טאָקע, מ'זאָל זיין בחינת בית צדיקים יעמד,
מ'זאָל נְתַהפֶּךְ ווערן לטובה.
וואָס-אַמאָל [אלץ מער], מ'זאָל 'וואַקסן' אין תורה, און אידישקייט.

מ'קען נישט אַזויפיל אויסרעכענען בפרטיות. [נאָר] ס'זאָל זיין [בבחינת] 'ויבן' נח,
ער האָט מביין געווען דָּבָר מתוך דָּבָר, ער האָט פאַרשטאַנען וואָס מ'ברויך זיך איילן,
און מ'ברויך טון "מיד". [וכמו כן אצלנו] מ'זאָל זיין אַ מביין דָּבָר מתוך דָּבָר, וואָס
מ'ברויך בְּזִרְזוּת אויף זיך אַכטונג צו געבן.

מבלי משים, די תורה הקדושה איז אָפֿער תשים.

מ'זאָל אַזוי 'אהערשטעלן' בַּמַּעֲשֶׂה, ס'זאָל זיין [וְרָאוּ] קוֹדֶמֶת לְחֻמָּתוֹ, [באופן]
ס'זאָל 'אויסהאלטן', ס'זאָל האָבן אַ קיום די תורה הקדושה. מ'זאָל לערנען [באופן כזה]
אַז ס'זאָל ברענגען דעם תכלית [החכמה, שהיא] תשובה ומעשים טובים.²²

און מ'זאָל 'פאַרשטיין גוט' וואָס מ'לערנט.

[און] מ'זאָל 'זיך' פאַרשטיין.

מ'זאָל די 'הנהגה' פאַרשטיין.

[די הנהגה זאָל זיין] מיט תורה און מיט דֶּרֶךְ אֶרֶץ, און מיט מעשים טובים.

קלו

דער אייבירשטער זאָל העלפן:

מ'זאָל האָבן דערצו סײַעֲתָא דְשְׂמִיָּא.

ס'זאָל אַרויסקומען אַ כְּבוֹד שְׂמִיָּם.

ס'זאָל נְתַגַּדל וְנִתְרומֵם ווערן כְּבוֹד שְׂמִיָּם על ידי זה.

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן:

מ'זאָל די זְכִיָּה האָבן טאָקע ס'זאָל זיין אַ נַחַת רוּחַ פֿאַרן בורא כל עולמים.

בְּהִתְרומֵמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וישראל, וּבְהִתְגַּלוּת כְּבוֹד שְׂמִיָּם עֲלֵינוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ
אַמֵּן.

²² כמבואר בגמרא ברכות (יז.), תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים.

